

Lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa

Janne Hurttia

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitok-
sessa**

Janne Hurttia
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Syyskuu 2021

Janne Hurttia

Lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa

Vuosi

2021

Sivumäärä

66

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka lastensuojelulain muutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Näin pyrittiin selvittämään, ovatko lakimuutokset vaikuttaneet työssä tarvittaviin kompetensseihin ja sijaishuollon laatuun. Lisäksi selvitettiin, ovatko ohjaajat kokeneet saaneensa tarpeeksi perehdytystä lakimuutoksiin. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Helsingin kaupungin Lemmilän lastenkoti.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan laadukas sijaishuolto, lapsen etu, sekä lastenkoti työympäristönä. Lisäksi avataan työssä tarvittavia kompetensseja sekä lastensuojelulakia. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Lemmilässä työskentelevät ohjaajat. Aineiston keruu toteutettiin teemahaastattelulla, jotka pidettiin heinäkuussa 2021. Haastateltavia oli yhteensä neljä. Teemahaastattelurungon teema-alueita olivat lakimuutokset, kompetenssit ja asiakastyön laatu. Aineisto analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tulokset osoittavat uudistuneen lastensuojelulain vaikuttaneen työssä tarvittaviin kompetensseihin. Vastausten perusteella vastuu ja epävarmuus työssä ovat kasvaneet. Vastausten perusteella epävarmuutta on lisännyt lastensuojelulain 11. luvun rajoitustoimenpiteiden käyttämiseen liittyvät epäselvyydet. Lakimuutosten myötä uusia työssä tarvittavia kompetensseja ovat entistä vahvempi ammattitaito, sekä vahva lainsäädännöllinen osaaminen. Työnantajalta toivottiin täydennyskoulutuksia rajoitustoimenpiteiden tulkintaan. Vastausten perusteella uudistunut lastensuojelulaki saattaa myös heikentää haastavista ongelmista kärsivien lasten etua ja sijaishuollon tavoitteiden toteutumista. Tulokset paljastavat, että lastensuojelulaki ei aina mahdollista haastavien asiakkaiden edun toteuttamista.

Tulosten perusteella ohjaajan työ on muuttunut vaativammaksi. Lisäksi sijaishuollon laatu saattaa kärsiä tietyillä lapsilla. Lisätutkimustietoa aiheesta tarvitaan tulosten vahvistamiseksi suurella joukolla. Tulosten mukaan lastensuojelulakia pitäisi kehittää niiltä osin, kuin se aiheuttaa ristiriitoja lapsen edun toteutumiselle ja sijaishuollon laadulle. Tulokset auttavat Helsingin kaupunkia ymmärtämään lastensuojelulain muutosten vaikutuksia ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa.

Asiasanat: lastensuojelulaki, ohjaajan työ, laadukas sijaishuolto, rajoitustoimenpiteet

Janne Hurttia

The impact of legislative amendments on an instructor's work in a child welfare institution

Year	2021	Pages	66
------	------	-------	----

The purpose of this investigational thesis was to find out, how the amendments of the Child Welfare Act (CWA) have impacted the instructor's work in a child welfare institution. Through the thesis it was sought to clarify, if the amendments have affected the competences necessary in the work or the quality of foster care. In addition, there was an investigation as to whether the instructors felt that they had been given sufficient information regarding the amendments. The client of the thesis was Helsinki City's Lemmilä children's home.

Good quality foster care, child's best interest and a child welfare institution as a working environment are described in the theoretical framework of the thesis. The competences required in the work and the CWA are also explained. The target group of the thesis were instructors working in Lemmilä. The collection of the data was implemented with thematic interviews, which were carried out in July 2021. There was a total of four interviewees. The framework of the thematic interview consisted of three themes, which were; the amendments, the competences, and the quality of the client work. The data was analysed using content analysis.

The results indicate that the amended CWA has impacted the competences required in the work. Based on the answers received the responsibility and uncertainty have increased. Based on the answers, the obscurities regarding the use of the restrictive measures prescribed in the 11th chapter of the Child Welfare Act, have increased uncertainty. Within the amendments, new competences required in the work are even stronger requiring professional expertise and strong legislative know-how. Updating trainings for the interpretation of the restrictive measures were hoped to be arranged by the employer. Additionally, based on the answers, the amended CWA may also weaken the child's best interest and the fulfilling of foster care's objectives with children, who have challenging problems. The results reveal that the CWA doesn't always enable the child's best interest to be carried out with challenging clients.

Based on the results, the work of an instructor has become more challenging. Moreover, the quality of foster care may suffer with certain children. More research data is needed to verify the results on a large group. Based on the results the CWA should be improved, so far as it causes contradictions to the child's best interest and the quality of foster care. The results help Helsinki City to understand the impact of the CWA amendments to an instructor's work in a child welfare institution.

Keywords: The Child Welfare Act, instructor's work, good quality foster care, restrictive measures

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Teoreettinen viitekehys	8
2.1	Lastenkoti työympäristönä.....	8
2.1.1	Lastensuojelun prosessi ja sijaishuolto	9
2.1.2	Ohjaajan työssä tarvittava koulutus	10
2.1.3	Kompetenssit ja osaaminen ohjaajan työssä	10
2.1.4	Asiakastyön laatu sijaishuollossa	12
2.2	Lainsäädännön vaikutus ohjaajan työhön.....	13
2.3	Rajoitustoimenpiteet, niiden käyttö ja tarkoitus.....	14
2.3.1	Yleisimmät laitoshoidossa käytetyt rajoitustoimenpiteet	14
2.3.2	Lastensuojelulain muutosten tausta ja keskeisimmät lakiin lisätyt lainkohdat	17
3	Aikaisemmat tutkimukset	19
4	Opinnäytetyön toteutus	20
4.1	Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	20
4.2	Tutkimusmenetelmä	21
4.3	Tutkimusaineiston kerääminen.....	22
4.4	Aineiston analysointi.....	24
4.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	25
5	Tulokset	27
5.1	Ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi	28
5.1.1	Työn muuttuminen epävarmemmaksi	29
5.1.2	Kompetenssien muutokset	31
5.2	Vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen.....	33
5.2.1	Epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä.....	34
5.2.2	Vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen	35
5.2.3	Muutokset asiakastyön laatuun	36
6	Johtopäätökset	39
7	Pohdinta	43
7.1	Kehittämisehdotukset	47
	Lähteet.....	49
	Liitteet	53

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö sai alkunsa oman työkokemukseni ja kiinnostukseni pohjalta. Mielenkiinto sijaishuoltoa kohtaan heräsi toisen työharjoitteluni aikana, jonka suoritin kuntouttavassa lastensuojeluyksikössä. Harjoittelun jälkeen jatkoin työskentelyä kyseisessä yksikössä. Viimeisen harjoitteluni suoritin yhtä lailla sijaishuollon parissa. Kiinnostus lastensuojelua ja varsinkin lastenkotitoimintaa sekä lastenkodin ohjaajan työtä kohtaan syttyi itselläni työn monipuolisuudesta. Lastenkodin ohjaajana pääsee tekemään monipuolista asiakasta auttavaa työtä. Työ on intensiivistä ja moniulotteista ja yhteistyötä tehdään usein moniammatillisessa työryhmässä. Kahta samanlaista työpäivää ei ole ja työntekijältä vaaditaan sekä kykyä kehittää, että ylläpitää omaa ammattitaitoa. Lainsäädäntö on työn suorittamisen kannalta ehkä eniten haasteita luova tekijä lastensuojelun työkentällä. Se ohjaa työntekoa ja sallittuja ratkaisuja hyvin paljon, ja tulee vastaan jatkuvasti päivittäin tehtävässä asiakastyössä.

Opinnäytetyön aihe muotoutui pääosin työpaikkani - Helsingin kaupungin Lemmilän lastenkodin - myötä. Pyyntö aiheen tutkimiselle tuli suoraan lastenkodin johtajalta. Lastensuojelulaki on muuttunut useaan otteeseen, viimeisten muutosten tullessa voimaan vuoden 2020 alusta. Lastenkodin johtaja koki tärkeäksi saada tietoa mahdollisista lakimuutoksen vaikutuksista työhön. Asiasta on myös käyty laajaa julkista keskustelua. Keski-Heikkilä (2020b) on maininnut, että valtioneuvosto esitti vuonna 2020 selvityksen teettämistä uuden lain vaikutuksista. Tarve lakimuutosten vaikutusten selvittämiseksi on siis myönnetty jopa ylimmällä valtiovallan tasolla. Kyseistä selvitystä ei kuitenkaan ainakaan tämän opinnäytteen kirjoittamisen hetkellä ole saatu valmiiksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten vuoden 2020 alussa voimaan astuneet lastensuojelulain muutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Kyseiset lakimuutokset liittyivät voimakkaasti rajoitustoimenpiteisiin, sekä niiden edellytyksiin ja käyttöön. Tästä syystä opinnäytetyön teoreettinen viitekehys painottuu lastensuojelulakiin ja varsinkin rajoitustoimenpiteisiin. Tutkielman tavoitteena on tuottaa uutta tietoa siitä, miten lakimuutokset ovat mahdollisesti vaikuttaneet käytännön asiakastyöhön ja sen suorittamiseen, millaisia uusia kompetensseja ohjaaja tämän myötä tarvitsee työssään, sekä miten ohjaajat ovat kokeneet lakimuutosten vaikuttaneen lastenkodissa tehdyn asiakastyön laatuun. Opinnäytetyön tulokset palvelevat Lemmilän lastenkodin lisäksi myös Helsingin kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluita kokonaisuudessaan. Koska sama lainsäädäntö koskee kaikkia alan toimijoita, niin hyötyvät työstä muutkin julkisen sekä yksityisen sektorin lastensuojelulaitokset ja lastensuojelupalveluiden tuottajat. Opinnäytetyön toivotaan myös tuottavan sosiaalipalvelujärjestelmälle yleishyödyllistä ja varmasti kaivattua tietoa sekä näkemyksiä muuttuneen lainsäädännön vaikutuksista työhön.

2 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys pitää sisällään lastenkotityön luonnetta, ohjaajan työnkuvaa, sekä työssä tarvittavia ammatillisia kompetensseja kuvaavia käsitteitä. Laadukkaan sijaishuollon ja lapsen edun käsitteet ovat myös avattuina. Lastensuojelulaki korostuu teoreettisessa viitekehyksessä, sillä tutkimusasetelma kietoutuu vahvasti lastensuojelulain ja sen muutosten ympärille.

Yleisimmät laitoshoidossa käytetyt rajoitustoimenpiteet on avattu ja niiden lainmukaiset perusteet on kuvailtu. Lisäksi on kerrottu lastensuojelulain viimeisimmät muutokset ja lainkohdat, joihin muutoksia on tehty. Viimeisenä on kuvattu aikaisempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja tutkielmia, jotka tukevat opinnäytteen tekoa. Myös aikaisempaa yhteiskunnallista ja ammatillista keskustelua lakimuutoksista on mainittuna.

2.1 Lastenkoti työympäristönä

Lastenkodin tarkoituksena on tarjota sijoitetulle lapselle virikkeellinen ja turvallinen ympäristö, jossa lapsi voi kasvaa. Lapsen tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen turvaaminen on ensisijaisen tärkeää. Lastenkodeissa asuu eri taustoista tulevia lapsia, jotka eivät erinäisistä syistä kykene asumaan kotona huoltajiensa luona. Lastenkoti on tiivis yhteisö, joka koostuu siellä asuvista lapsista sekä työntekijöistä. Lastenkodin henkilökunta koostuu ammattilaisista, joilla on osaamista lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemisessa. (Helsingin kaupunki 2021.)

Lastenkoti on työpaikkana kodinomainen ympäristö. Työntekijä työskentelee yksikössä, jossa lapset asuvat, ruokailevat, nukkuvat, leikkivät ja peseytyvät. Jokapäiväiseen elämään kuuluvat lasten ilon ja surun aiheet, kokemukset ja lasten keskinäiset asiat välienselvittelyineen. (Laakso 2009, 16.)

Lastenkotiin sijoitettujen lasten päivärytmi, koulunkäynti, ravitsemus ja unensaanti pyritään turvaamaan säännöllisyydellä ja rutiineilla. Huostaanotettujen lasten kanssa edellä mainittujen elämän peruspilarien opettelussa kuluu usein paljon aikaa. Lastenkotiin sijoitetulla lapsella on oma huone, ja mahdollisuus harrastaa erilaisia harrastuksia. Lapselle annetaan myös mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä osastolla. Kaikella tällä halutaan luoda mahdollisimman kodinomainen ympäristö. (THL 2021a.)

Lemmilän lastenkoti on 14-paikkainen Helsingin kaupungin ylläpitämä lastenkoti Hyvinkään Ridasjärvellä. Lastenkoti on profiloitunut koulunkäyntivaikeuksista kärsivien lasten hoitopaikkana, jotka hyötyvät maaseudun rauhasta ja etäisyydestä pääkaupunkiseudulta. Lemmilässä jokaisella lapsella on omaohjaaja ja hoito perustuu asiakkaan yksilölliseen kohtaamiseen.

Lemmilän yhteydessä toimii erityisopetukseen perustuva koulu, jonka kanssa osastolta käsin tehdään yhteistyötä. Lemmilässä on kaksi seitsemänpaikkaista osastoa. (Helsingin kaupunki 2020.)

2.1.1 Lastensuojelun prosessi ja sijaishuolto

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lastensuojelulain 2§:n mukaan lapsen vanhemmilla tai huoltajilla (417/2007). Vanhemman tai huoltajan on turvattava lapsen tasapainoinen kehitys, kuten lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§:ssä on säädetty (361/1983). Viranomaisten on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tarvittaessa ohjattava perhe lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia tai lapsen huoltajia lapsen kasvatuksen ja huolenpidon varmistamiseksi tarjoamalla erilaisia palveluja sekä tukitoimia. Viime kädessä lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle lapsen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Useilla viranomaisilla kuten varhaiskasvatuksella, koululla, poliisilla, terveydenhoitohenkilöstöllä ja nuorisotoimella on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli he havaitsevat lapsen hoidon, huolenpidon tai kehityksen olevan vaarassa. Ilmoitusvelvollisuudesta säädetään lastensuojelulain 25§:ssä. (417/2007.)

Lastensuojeluviranomaisten pitää taata ja järjestää lapselle hänen tarvitsemansa hoito ja kasvatusta, sekä turvata lapselle tämän ikä- ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito. Myös lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin on taattava. Lastensuojelun tulee järjestää edellä mainitut asiat, kuten lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§:ssä on säädetty. (417/2007)

Sijaishuollon muotoja ovat esimerkiksi perhehoito, perhekoti, laitoshoido tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoituspaikka (Saastamoinen 2008, 27). Sijaishuoltoon päädytään tilanteissa, jossa avohuollon tukitoimenpiteillä ei olla kyetty turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä (Helsingin kaupunki 2021). Lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä tekee lapsen sijoitusta valmistelevan työn ja valikoi lapselle sijaishuoltoapaikan. Lopullisen päätöksen sijaishuollosta tekee johtava sosiaalityöntekijä. Sijaishuoltoapaikka valikoidaan lapsen tarpeita ajatellen ja niitä vastaavasti. (THL 2021c.) Myös sijoituksen kesto riippuu lapsen yksilöllistä tarpeista (Helsingin kaupunki 2021). Pysyvässä sijoituksessa perhehoito on lapsen kannalta usein paras ratkaisu, mutta se ei ole aina mahdollista sijoituspaikkojen puuttumisen vuoksi (THL 2021b; Saastamoinen 2008, 31). Laitoshuoltoon sijoitetaan lapsia, joiden vaikeahoitoisuus edellyttää erityistä ammatillista osaamista. Hyvin järjestetty laitoshoido on usein paras ratkaisu lapsen väliaikaiseen sijoitukseen. Laitoshuoltoon liittyy olennaisesti tiivis yhteydenpito ja työskentely lapsen vanhempien kanssa. (Saastamoinen 2008, 30-31.)

2.1.2 Ohjaajan työssä tarvittava koulutus

Henkilöstön määrästä ja koulutuksesta säädetään lastensuojelulain 60 §:ssä. Lastensuojelulaitoksessa työskentelevällä ohjaajalla tulee olla riittävä pätevyys, jotta hän voi toimia ohjaus- ja kasvatustehtävissä. Laitoksessa pitää olla lasten määrään suhteutettuna riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöstöä. Asiakkaiden erityistarpeet pitää myös huomioida laitoksen henkilöstömäärää ja henkilöstörakennetta suunniteltaessa. Edellä mainitut henkilöstötekijät tulee suunnitella niin, etteivät niiden puutteet aiheuta lapsen turvallisuutta vaarantavia tai tarpeettomia rajoitustoimenpiteitä. (417/2007.)

Sosiaalialan ammattihenkilöitä ovat laillistetut ammattihenkilöt ja nimikesuojatut ammattihenkilöt. Laillistettu ammattihenkilö on henkilö, joka on suorittanut alalle soveltuvan ammatikorkeakoulututkinnon (esim. sosionomi). (817/2015.) Nimikesuojatulla ammattihenkilöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä lähihoitajaa (153/2016). Nimikesuojatun ammattihenkilön tehtävissä voi toimia myös muu henkilö, jolla on tarpeisiin vastaava koulutus ja osaaminen, mutta nimikesuojattua ammattinimikettä ei saa käyttää. Mikäli kelpoisuusvaatimuksena ei ole sosiaalialan ammattihenkilön pätevyys, niin työnantaja voi palkata tehtävään myös toisen henkilön. Tässä tapauksessa valintaprosessissa tulisi tarkastella hakijan osaamista ja soveltuvuutta tehtävään, eikä niinkään koulutustaustaa. Työnantajan tulee silti huolehtia siitä, että lastensuojelulaitoksessa on lain vaatima määrä sosiaalialan ammattihenkilöitä. (Valvira 2019.)

2.1.3 Kompetenssit ja osaaminen ohjaajan työssä

Ruohotie & Honka (2003) ovat todenneet, että kompetenssi-käsitteen merkityksestä ei ole päästy täyteen yksimielisyyteen. Heidän mukaansa käsite liittyy ammatilliseen huippuosaamiseen. Mikäli yksilö omaa korkeatasoiseen työsuoritukseen tarvittavat kompetenssit, voi hänestä tulla huippuosaaja. Kompetenssi on siis eräänlainen yksilön ominaisuus, jolla on syy-seuraussuhde tehokkaaseen onnistumiseen työssä. (Ruohotie & Honka 2003, 18, 54.) Ellström (1997) on esittänyt, että kompetenssi voi tarkoittaa työn vaatimusta. Tässä näkökulmassa painotetaan työn edellyttämiä pätevyysvaatimuksia. (Ellström 1997, 266-273.) Kompetenssi-käsitettä voidaan siis määritellä hieman eri tavoin tulokulmasta riippuen.

Hägg (2010) nostaa esiin kolme näkökulmaa ammatillisiin kompetensseihin. Hänen mukaansa ammatilliset kompetenssit voidaan jakaa ammattispesifiin osaamiseen, yleisiin työelämätaitoihin ja metatason osaamiseen, eli itsesätelyn taitoihin. Ammattispesifeihin taitoihin lukeutuvat asiantuntijatieto, hiljainen käytännön tieto sekä alakohtaiset taidot. Yleisiin työelämätaitoihin lukeutuvat muun muassa tietotekniset taidot sekä viestintä-, ja vuorovaikutusosaaminen. Itsesätelyn taitoja ovat esimerkiksi tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus ja taito soveltaa asioita. (Hägg 2010.)

Virtainlahti (2009) on määritellyt osaamisen ammattitaidoksi, jota voidaan kehittää, vaalia ja arvioida. Hänen mukaansa osaaminen on erityistä tietotaitoa, joka näkyy ulospäin, ja jota käytetään hyväksi parhaaksi katsomalla tavalla. (Virtainlahti 2009, 23.) Osaaminen ja kompetenssi rinnastetaan usein käsitteinä toisiinsa. Kompetenssilla voidaankin viitata työntekijän kykyihin ja valmiuksiin. (Sotenavigaattori 2021.) Tässä opinnäytetyössä kompetenssi-käsitteellä viitataan ammatillisiin kompetensseihin ja ammatissa vaadittaviin erityisiin taitoihin.

Lapsen sijaishuollon toteutus on vaativan tason lastensuojelutyötä ja asettaa sijaishuollon työntekijöille korkeat ammattitaito- ja koulutusvaatimukset. Asianmukainen ja laadukas lapsen oikeuksista huolehtiminen vaatii paljon työtä. Lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessään välillä haastavastikin oireilevien lasten kanssa. Ohjaajan on kyettävä tarkastelemaan haasteellisesti käyttäytyvän lapsen taustaa ja havaitsemaan ongelmien juurisyyt. Lapsi ei voi itse vaikuttaa menneisyytensä puutteellisiin kasvuolosuhteisiin. Sijaishuollon taustalla voi olla vuosien elämä ympäristössä, jossa on käytetty päihteitä tai koettu väkivaltaa tai mielenterveysongelmia. Kokonaisuus vaatiikin työntekijältä pitkäjänteistä ymmärrystä. Työkokemuksen myötä haasteet muuttuvat kuitenkin helpommiksi ja niiden ratkaisut saavutettavimmiksi. (Saastamoinen 2020, 8-9; Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 27.)

YK:n lasten oikeuksien sopimus korostaa lapsen vanhempien kasvatusvastuun kunnioittamista. Tämä edellyttää työntekijältä tietoa lapsen kasvatuksesta ja kehitysvaiheista. Lastensuojelun päätökset voivat olla myös vanhempien tahdon vastaisia, jonka vuoksi niiden tulee olla perusteltuja. Avoimuus edesauttaa tässä lastensuojelun onnistumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 14.) Sujuva, avoin ja jatkuva yhteydenpito lapsen vanhempien kanssa on muutenkin ensiarvoisen tärkeää lapsen kehityksen ja sijaishuollon onnistumisen turvaamiseksi. Palaveri pidetään vanhempien ja eri sidosryhmien kuten koulun ja terveydenhuollon kanssa. Näiden palaverien tarkoitus on turvata lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin edistyminen. (THL 2021a.)

Myös vuorovaikutus on hyvin tärkeä osa-alue sosiaalialalla. Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu toisen ihmisen kunnioittaminen. Hyvään vuorovaikutukseen kuuluvat yhtä lailla asiakkaan kohtaaminen arvostavasti ja empaattisesti. Lastensuojelussa joudutaan tekemään välillä ei toivottuja ratkaisuja ja vuorovaikutustilanteet voivat olla haastavia. Näissä tilanteissa työntekijän pitäisi kyetä keskustelemaan asioista asiakkaan ja hänen perheensä kanssa mahdollisimman rakentavasti, avoimesti ja yhteistyökykyisesti. Dialogista keskustelukykyä tarvitaan niin yksittäisten asiakkaiden, kuin ryhmienkin ohjauksessa. Palvelujärjestelmän tuntemus ja verkostotyön osaaminen ovat tärkeässä asemassa. Työntekijän on kyettävä reflektoimaan omaa sekä työyhteisön työtä ja pyrittävä kehittymään jatkuvasti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 15, 28.) Timosen ym. (2017) mukaan juuri vuorovaikutustaidot, dialogisuus ja itse-reflektointikyky ovat kaikkein tärkeimpiä sijaishuollon työntekijän osaamisalueita. Tämä tarkoittaa myös, että ohjaajan on hahmotettava työnsä lähtökohdat ammatillisesti

teoreettisesta tiedosta käsin. Lastensuojelulaitoksen ohjaaja tarvitsee työssään myös terapeutista osaamista, jotta lapsi saa kasvatuksessaan terapeuttisen tuen omassa kasvuympäristössään. (Timonen ym. 2017, 27-28.)

Asiakastietojen kirjaaminen kuuluu olennaisena osana päivittäiseen työhön lastensuojelussa. Lastensuojelulain 33§:n mukaan sosiaalihuollon työntekijöiden on kirjattava päivittäin kaikki lasta koskeva hoitoon ja huoltoon liittyvä oleellinen tieto sen jälkeen, kun lastensuojeluilmoitus on tehty. (417/2007.) Kun työprosessi on dokumentoitu, on tietoihin helppo palata työskentelyn aikana. Kirjaaminen toimii näin ohjaajan työvälineenä ja apuna arvioinnin yhteydessä. Kirjauksista on hyötyä myös keskusteluissa asiakkaan kanssa. Ajantasaiset dokumentit auttavat havainnollistamaan asiakastyötä niin asiakkaille, muille työntekijöille kuin päätöksentekijöillekin. (THL 2011, 10-11.)

Saastamoisen (2020) mukaan rajoitustoimenpiteiden käyttäminen ja tunteminen kuuluu välttämättä lastensuojelun sijaishuollon ammattilaisen työnkuvaan. Niiden yksityiskohdat vaativat sijaishuollosta vastaavilta työntekijöiltä hyvin pitkää perehtymistä sekä jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä. Lastensuojelulain 11. luvun rajoitussäännöksiä tulisi noudattaa jokaisessa sijaishuoltopaikassa lain edellyttämällä tavalla. Tähän pääseminen vaatii kuitenkin sijaishuoltopaikan henkilökunnalta ammatillisuutta, sekä oikeanlaista tahtotilaa ja eettistä tuntemusta. (Saastamoinen 2020, xvi.) Rajoitustoimenpiteet ja niiden käyttö ovat olleet suuressa osassa 1.1.2020 voimaan astuneissa lakimuutoksissa. Koska niiden merkitys sijaishuollon asiakastyössä on niin suuri, on niitä avattu edempänä hieman laajemmin.

2.1.4 Asiakastyön laatu sijaishuollossa

Laadukkaan sijaishuollon käytännön toteutuksen pitää perustua lakiin, olla turvallista ja laadultaan sellaista, että lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja hänelle asetettuihin tavoitteisiin voidaan vastata (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 38).

Asiakkaan ihmisarvoa ja yksityisyyden suojaa korostetaan lastensuojelussa. Laitoksen arjessa tämä näkyy asiakkaiden tasa-arvoisena ja asiakasta kunnioittavana kohteluna. Työntekijän pitää tulla toimeen erilaisista kulttuureista, uskonnoista ja taustoista tulevien ihmisten kanssa. Lapsen etu on aina ensisijainen asia. Kyetäkseen toteuttamaan lapsen edun mukaista ja laadukasta lastensuojelua pitää työntekijän olla perillä lapsen asioista, taustoista sekä hänen elämäänsä vaikuttavista asioista. Huolellinen paneutuminen lapsen asioihin, luottamuksen rakentaminen lapseen sekä ajan antaminen lapselle ovat kaikki elementtejä, jotka mahdollistavat keskeisten asiakastyön laatua varmistavien tekijöiden toteutumisen. Laatua varmistavia tekijöitä ovat oikeudenmukaisuus, avoimuus, luotettavuus, ja turvallisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 12-14, 28.)

Vaihtoehtojen selvittäminen ja perusteiden esittäminen luovat perustaa oikeudenmukaisuudelle. Yhtäältä tärkeää on myös asiakasta arvostava kohtelu. Lapsen edun ensisijaisuutta tulee käyttää päätösten perustana ja työntekijän pitää kyetä pitämään lapsen etu aina keskellä toimintaa. Lapsen etu on aina yksilöllinen ja siten arvioitava lapsen tilanteen ja erityispiirteiden mukaan. Lapsen edun arviointiin vaikuttavat aina lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen ymmärryksen lisäämiseksi päätösten perustana voi käyttää konkreettisia esimerkkejä. Lapsen oikeus osallistua häntä koskevaan päätöksentekoon ja oikeus saada mielipiteensä kuulluksi ovat eräitä tärkeimmistä oikeudenmukaisuuden toteutumisen esimerkeistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 14-15, 28, 49.)

Nyholm (2006) tuo esiin, että lapsen etu on monitahoinen ja varsin abstrakti käsite. Lapsen perspektiivistä tärkeintä on oikeus huolenpitoon. Lapsen edun voidaan yleisesti sanoa tarkoittavan lapsen hyvinvointia. Kun lapsi ei voi hyvin, ei hänen etunsa enää toteudu. Lastensuojelussa kunkin lapsen yksilöllinen ja konkreettinen etu pyritään löytämään tilanteessa, jossa lapsen paras on joutunut uhatuksi. Käsitteenä lapsen etu liittyy vahvasti myös lapsen oikeuksiin. (Nyholm 2006, 4.) Myös Leppälä (2016) korostaa, että lapsen etu määritellään aina tapauskohtaisesti. Hän huomauttaa, että päätöksenteossa lapsen edun käsitteellinen väljyys johtaa helposti liiallisesti eriäviin päätöksiin. (Leppälä 2016, 78.)

2.2 Lainsäädännön vaikutus ohjaajan työhön

Lastensuojelulaki ohjaa kaikkea toimintaa hyvin vahvasti ja tämän vuoksi ohjaajan pitää tuntea alan lainsäädäntöä. Lastensuojelulaki määrittää sen mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Sosiaalihuollon työn käytännön toteutuksen tulee olla lain mukaista ja laadukasta niin, että sijaishuollon tavoitteet täyttyvät ja lapsen tarpeisiin vastataan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 38). Sijaishuollon laatukriteerit määräytyvät osin kansallisen lainsäädännön, mutta myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan. Lapsen näkökulma on kriteerien keskiössä kaikissa tilanteissa. Kansainvälisistä sopimuksista sijaishuoltoa koskettaa YK:n lasten oikeuksien sopimus, joka on ratifioitu Suomessa vuonna 1991. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 38, 48.)

Asiakkaan asemasta on säädetty myös laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Lain 35:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada palvelun toteuttajalta hyvälaatuista sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. (812/2000.) Lastensuojelun palveluiden tuottajan on kunnioitettava lapsen ihmisoikeuksia ja tuotettava palveluita kansallisia lakeja noudattaen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 48).

2.3 Rajoitustoimenpiteet, niiden käyttö ja tarkoitus

Lapsen sijaishuolto on julkinen hallintotehtävä ja siihen liittyy myös olennaisesti julkista valvontaa, jolla vaikutetaan lapsen perusoikeuksiin kuten koskemattomuuden suojaan, omaisuuden suojaan ja yksityiselämän suojaan. Näiden perustuslaissa taattujen oikeuksien rajoittamisen on perustuttava ehdottomasti lakiin. Tämän vuoksi lainsäädännössä on oltava selkeät säädökset, joilla julkinen valta voi kajota lapsen perusoikeuksiin. Sijaishuollossa näitä säädöksiä ovat lastensuojelulain 11. luvun rajoitustoimenpiteet. (Saastamoinen 2020, 2.)

Lastensuojelulaissa kuvattujen sijaishuollon rajoitusten tarkoituksena on jotakin perusoikeutta rajoittamalla turvata perustuslaissa mainittu vahva oikeus ihmisarvoiseen elämään ja sen edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Sijaishuollossa tapahtuu tilanteita, joissa lapsen perusoikeuksia on välttämätöntä rajata. Näin voi tapahtua esimerkiksi lapsen vaarantessa itsensä, tai toisen henkilön terveyden. Rajoitustoimenpiteet tarjoavat lapselle suojaa mielivaltaiselta kohtelulta, mutta suojelevat myös toisaalta työntekijän oikeusturvaa. Lastensuojelulain 11. luvussa kuvattuja rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan silloin, kun käytölle määritellyt edellytykset toteutuvat ja mitään muuta vaihtoehtoa ei ole. Rajoitusten käyttö on lopetettava heti kun mahdollista ja niiden käyttö on oltava harkittua ja perusteltua. (Saastamoinen 2020, 4-5.) Rajoitustoimenpiteitä ei voida verrata kotikasvatuksen sääntöihin, sillä rajoitustoimenpiteellä puututaan aina johonkin lapsen perusoikeuteen. Näin ollen rajoitustoimenpiteitä ei voida suorittaa laitoksen sääntöjen mukaisesti tai niiden perusteella. Laitoksen säännöissä voidaan määrittää sisääntuloajat ja puhelimen käyttöperiaatteet öisin, mutta esim. viikoittaisia huoneentarkastuksia ei saa tehdä. (Saastamoinen 2008, 150.)

Lastensuojelulaitoksen hoitohenkilökunnan on kirjattava asiallisesti kaikki käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisvelvoitteella turvataan lapseen käytettyjen rajoitustoimenpiteiden valvonta ja seuranta ja ennen kaikkea lapsen oikeusturva. Kirjausten tulee sisältää kuvaus käytetyistä rajoitustoimenpiteistä, niiden syistä, käytön perusteluista, kestosta, toteutuksesta, rajoitustoimenpiteen toteuttajan tiedot, lapsen mielipide asiasta sekä arvio vaikutuksista lapsen hoitosuunnitelmaan. Kirjaukset auttavat sijaishuoltopaikan henkilökuntaa sekä sosiaalihuollon viranomaisia seuraamaan, missä laajuudessa ja millä perustein rajoitustoimenpiteitä käytetään ja miten niitä toteutetaan sijaishuoltopaikassa. Lapseen käytetyistä rajoitustoimenpiteistä on informoitava lisäksi lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää. (Saastamoinen 2020, 69-72, 75.)

2.3.1 Yleisimmät laitoshoidossa käytetyt rajoitustoimenpiteet

Mikäli on perusteltua epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai yllään päihteitä, niiden käyttöön soveltuvia välineitä tai esineitä, jotka soveltuvat toisen ihmisen vahingoittamiseen, voi

laitoksen johtajan määrittämä hoitohenkilökuntaan kuuluva ottaa ne pois henkilöntarkastuksessa. Tarkastuksen aikana on oltava läsnä myös toinen hoitohenkilökuntaan kuuluva. Tarkastuksen tekijän ja läsnä olevan henkilön on oltava samaa sukupuolta lapsen kanssa, ellei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö, tai ellei tarkastuksen suorittaminen välittömästi ole välttämätöntä turvallisuuden varmistamiseksi. (417/2007.) Henkilöntarkastusta ei voi suorittaa kuka tahansa hoitohenkilökuntaan kuuluva, vaan ainoastaan johtajan toimivaltaisiksi määrittämät henkilöt (Saastamoinen 2020, 184).

Mikäli on perusteltua epäillä, että lapsi on käyttänyt päihteitä, voidaan lapselle tehdä henkilönkatsastus. Henkilönkatsastus suoritetaan puhalluskokeella tai veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäytteellä. Henkilönkatsastuksen toimittaa laitoksen johtaja tai hänen määrittelemänsä hoitohenkilökunnan jäsen. Jos henkilönkatsastusta ei toimita terveydenhuollon ammattihenkilö, on läsnä oltava toinen hoitohenkilökunnan jäsen. Vain terveydenhuollon ammattihenkilö voi ottaa verinäytteen. Katsastuksen tekijän ja läsnä olevan henkilön on oltava samaa sukupuolta lapsen kanssa, ellei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö, tai ellei tarkastuksen suorittaminen välittömästi ole välttämätöntä turvallisuuden varmistamiseksi. (417/2007.) Perusteltu syy päihteiden käytölle voi tulla myös ulkopuoliselta, kuten poliisiviranomaiselta tai lapsen läheiseltä. Henkilönkatsastuksen on oltava tapauskohtainen ja harkittu, eikä sitä voi määrittellä laitoksen säännöissä. Henkilönkatsastusta ei voi suorittaa kuka tahansa hoitohenkilökuntaan kuuluva, vaan ainoastaan johtajan toimivaltaisiksi määrittämät henkilöt. (Saastamoinen 2020, 196-197, 202.)

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai läheisiinsä voidaan rajoittaa, mikäli yhteydenpito vaarantaa sijaishuollon toteuttamisen tai mikäli yhteydenpidosta on jonkinlaista vaaraa lapselle, lapsen vanhemmille, muille lapsille tai laitoksen henkilökunnalle. Yli 12-vuotiasta lasta on lisäksi kuultava, jos hän vastustaa tai ei halua olla yhteydessä vanhempiinsa. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa rajaamalla tapaamisia, puhelimen tai muun yhteydenpitoon soveltuvan laitteen käyttöä sekä pidättämällä kirjeitä tai viestejä. (417/2007.) Lapselle läheisinä henkilöinä voidaan vanhempien lisäksi pitää ainakin sisarusia, isovanhempia, ja vanhempien sisarusia. Lapsen mielipide pitää selvittää, jotta voidaan varmistua siitä, kuka on lapselle läheinen henkilö. Sijaishuoltoapaikan henkilökunta ei voi määrittellä lapselle läheistä henkilöä. (Saastamoinen 2020, 444.)

Lapselle voidaan asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, mikäli se on lapsen edun mukaista ja hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä. Edellytyksenä on, että päätös sijaishuollosta on tehty sillä perusteella, että lapsi on vakavasti vaarantanut terveyttään käyttämällä päihteitä, tekemällä ei vähäisen rikoksen, tai käyttäytynyt muulla vastaavalla tavalla. Edellytyksenä voi olla myös se, että lapsi käyttäytyy sijaishuoltopaikassa jollain edellä mainituista tavoista. Rajoitus voidaan tehdä myös lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käytökseltä. Laitoksen johtaja tai tämän määrittämä hoitohenkilökuntaan

kuuluva voi tehdä liikkumisvapauden rajoituspäätöksen enintään 7 vuorokaudeksi. Tästä pidemmästä kuitenkin enintään 30 vuorokautta yhtäjaksoisesti kestävästä liikkumisvapauden rajoituksesta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (417/2007.) Liikkumisvapauden rajoituspäätöksessä voidaan mainita lisäehtoja, kuten että lapsi voi poistua yksikön alueelta ainoastaan työntekijän kanssa ja tämän valvonnan alaisena (Saastamoinen 2020, 345).

Lähtökohtana on, että normaalitilanteessa lapsi saa liikkua sijaishuollossa vapaasti kuten lapsen arjessa muutoinkin. Lapsi saa liikkua kouluun, harrastuksiin tai kavereiden luokse sopimalla siitä henkilökunnan kanssa. Lapselle voidaan asettaa kuitenkin kasvatuksellisessa mielessä tiettyjä rajoitteita, kuten kotiintuloaikoja ja rajoituksia sen suhteen, missä lapsi voi liikkua. Tässä kohtaa on huomioitava lapsen ikä- ja kehitystaso. (Saastamoinen 2020, 297-298.) Lapsen mahdollisuus harrastuksiin on turvattava myös liikkumisvapauden rajoituksen aikana. Rajoituspäätöksessä on kuitenkin eriteltävä mahdollisimman tarkkaan, kuinka paljon ja kenen kanssa lapsi liikkuu tänä aikana laitoksen ulkopuolella. (Saastamoinen 2020, 328, 345.)

Laitoksen hoitohenkilökuntaan kuuluva saa pitää kiinni lapsesta rauhoittamistarkoituksessa, mikäli lapsi uhkaavan käytöksen perusteella vahingoittaisi itseään, muita tai aiheuttaisi omaisuusvahinkoa. Kiinnipitoa voi olla lapsen siirtäminen paikasta toiseen laitoksen sisällä. Kiinnipidon on oltava luonteeltaan hoidollista. Kiinnipidon on loputtava heti kun se vain on mahdollista. (417/2007.) Lapsen kiinnipito on aina viimeinen vaihtoehto ja lapsen rauhoittamiseen on pyrittävä käyttämään tätä ennen puhetta (Saastamoinen 2020, 275).

Tarkkinen & Forsberg (2013) ovat artikkelissaan käsitelleet rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Aineistona on käytetty Tarkkisen pro gradu- tutkielmaa rajoitustoimenpiteiden käytön määrästä. Tarkastelun alla on 603 rajoitustoimenpidepäätöstä, jotka tehtiin 56 eri laitoksessa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueella vuonna 2010. Vertailuaineistossa määrällisesti yleisin rajoitustoimenpide oli omaisuuden ja lähetysten tarkastus (126 päätöstä). Toiseksi yleisin toimenpide oli kiinnipito (119 päätöstä). Kolmantena tuli henkilönkatsastus (99 päätöstä) ja neljäntenä liikkumisvapauden rajoittaminen (88 päätöstä). Eristäminen, yhteydenpidon rajoittaminen sekä aineiden ja esineiden haltuunotto esiintyivät aineistossa lähinnä marginaalisesti. Tarkastelun alla olleista laitoksista 19 ei ollut tehnyt yhtäkään päätöstä. Vastaavasti kymmenessä laitoksessa oli tehty vuoden aikana yli 20 päätöstä laitosta kohden. Lähes puolet rajoitustoimenpiteistä liittyi päihteiden käyttöön ja neljäsosa lasten karkaamiseen. (Tarkkinen & Forsberg 2013, 663.)

Myös Hassinen (2012) on opinnäytetyössään tutkinut rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa. Aineistossa tutkittiin 14 eri Espoon ja Kauniaisten kaupungeissa sijaitsevien laitosten rajoitustoimenpiteiden käytön määrää ja laatua vuosilta 2008-2011. Yleisin vertailuaineistossa käytetty rajoitustoimenpide oli henkilönkatsastus, toiseksi yleisin oli kiinnipito ja kolmanneksi yleisin oli liikkumisvapauden rajoittaminen. (Hassinen 2012, 32.)

Edellä kuvatut ovat esimerkkejä yleisimmistä laitoksissa käytetyistä rajoitustoimenpiteistä. Aineistoissa on kuitenkin eroja, sillä käytettyjen rajoitustoimenpiteiden laatuun ja määrään voivat vaikuttaa myös laitokseen sijoitettujen lasten oireilu, taipumus haastavaan käytökseen ja karkailuun sekä henkilökunnan määrä ja ammattitaito. Laitoskohtaisia eroja voi näin ollen esiintyä huomattavasti.

2.3.2 Lastensuojelulain muutosten tausta ja keskeisimmät lakiin lisätyt lainkohdat

Lastensuojelun historiaa tutkittaessa on tullut esille lukemattomia sijoitettujen lasten perusoikeuksien loukkaustapauksia. Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuksissa havaittiin aikanaan huonoja ja jopa laittomia käytänteitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a.) Saastamoinen (2020) on kirjassaan tuonut esille ja avannut eri tuomioistuimien päätöksiä epäselvissä rajoitustoimenpiteiden käyttötapauksissa. Vuosien varrella Suomessa on nähty lukuisia tapauksia, joissa rajoitustoimenpiteiden käytössä on toimittu lain vastaisesti. Esimerkiksi henkilönlkatsastuksia (huumeseuloja) on tehty lastenkodin ja vanhempien välisillä suullisilla tai kirjallisilla sopimuksilla. (Saastamoinen 2020, 55-56.) Myös muita vastaavanlaisia mielivaltaisia käytäntöjä on puitu eri yksiköiden suhteen. Lapsille on tehty henkilöntarkastuksia ilman syytä, ja yöaikana ei ole saanut poistua wc-tiloihin ilman ohjaajan lupaa. Eräässä tapauksessa lapsilta kiellettiin tiettyjä puheenaiheita rikkoen lapsen oikeutta sananvapauteen. Kaikissa näissä tapauksissa päätösten ja käytänteiden takana on ollut lastenkodin johto ja työntekijät eli koulutettu henkilökunta, joiden pitäisi osata tulkita ja soveltaa lastensuojelulakia. (Saastamoinen 2020, 59, 61.)

Näiden epäkohtien poistamiseksi ja vähentämiseksi lastensuojelulakiin lisättiin 1.1.2020 monia kohtia, joiden tarkoitus on parantaa sijaishuollossa olevan lapsen perusoikeuksia ja niiden toteutumista. Lakimuutokset sisälsivät useita tarkennuksia rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä. Lakimuutosten taustalla on halu parantaa sijoitettujen lasten kohtelua, huolenpitoa ja ihmisarvon kunnioitusta. Muutosten perimmäisin tarkoitus on ennaltaehkäistä haastavia tilanteita ja näin ollen rajoitustoimenpiteiden käyttöä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021.) Saastamoisen (2020, 9) mukaan rajoitussäännökset eivät ole sijaishuollon esteenä, vaan mahdollistavat juuri lapsen edun toteutumisen sijaishuollossa.

Lastensuojelulakiin lisättiin kokonaan uusi 4a§, jonka mukaisesti lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatus, valvonta, huolenpito ja oikeus tasapainoiseen kehitykseen, kuten laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta edellytetään. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää edellä mainittujen asioiden toteuttamisessa. Uutena vaatimuksena säädettiin myös 30a§ ja hoito- ja kasvatussuunnitelman tekeminen tarpeen vaatiessa tukemaan sijaishuollon asiakkaan asiakassuunnitelmaa. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on laadittava heti, mikäli lapsen on jouduttu kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä tai mikäli on todennäköistä, että niitä

joudutaan käyttämään. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on konkretisoida, miten lapsen hyvä kohtelu turvataan niin, että lapsen tarpeisiin silti vastataan. Lapsi on osallistettava suunnitelman tekoon ja vanhempia on kuultava, mikäli se on mahdollista. (417/2007.) Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan on lisäksi kirjattava, kuinka mahdollisia sijoituksen aikaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan välttää (Saastamoinen 2020, 77).

Uudessa 61§:ssä kerrotaan tarkoin rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä. Rajoituksen on oltava lapsen edun mukaista ja oikeanlaista suhteessa kehitystasoon. Rajoituksen on oltava lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta perusteltu. Rajoitusta saa käyttää lapsen oman tai muun henkilön terveyden vaarantumisen vuoksi, tai merkittävän omaisuusvahingon estämiseksi. Lapsen mielipide rajoituksesta tulee selvittää ja rajoitusta saa käyttää vaan, jos mitään muut lievemmat keinot eivät auta. Lisäksi rajoitus on toteutettava turvallisesti lapsen terveyttä vaarantamatta ja ihmisarvoa kunnioittaen niin, että ikä, sukupuoli, kulttuuri ja uskonto otetaan huomioon. Lapselle ei saa koitua vahinkoa toimenpiteen käytöstä, eikä rajoituksia saa käyttää sanktiona. Rajoitus on lopetettava heti kun sen käyttö ei ole enää perusteltua. (417/2007.)

Saastamoisen (2020) mukaan lastensuojelulain 11. luvussa mainittujen rajoitustoimenpiteiden soveltaminen on usein koettu laitoksissa haastavana. Haastavien asiakkaiden kohdalla laitoksen henkilökunnan mahdollisuudet ovat olleet vähissä. Sijaishuoltopaikan henkilökunnan on kuitenkin ammattinsa puolesta kyettävä katsomaan haasteellisen asiakkaan käytöksen taustalle ja löydettävä syyt haastavalle käytökselle. (Saastamoinen 2020, 8-9.)

Lapsen palauttamisesta laitokseen säädetään uudessa 69a§:ssä. Laitoksen henkilökunnan on viipyilemättä ruvettava toimiin luvattomasti poistuneen lapsen löytämiseksi. Sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle on ilmoitettava välittömästi lapsen luvattomasta poissaolosta. Lapsen palauttamisesta ja laitokseen palauttamisen tavasta päättää lapsen sosiaalityöntekijä. Kiireellisissä tapauksissa palauttamisesta päättää laitoksen johtaja tai tämän nimittämä työntekijä. Palauttamisen ja kuljetuksen saa suorittaa ainoastaan laitoksen hoitohenkilökuntaan kuuluva, lapsen sosiaalityöntekijä, tai muu toimivaltainen viranomainen (poliisi). Lapseen saa kohdistaa palauttamisen aikana rajoitustoimenpiteitä kuten kiinnipito, henkilöntarkastus ja aineiden ja esineiden haltuunotto, mikäli niiden edellytykset täyttyvät kuten laissa on säädetty. (417/2007.) Mikäli palauttamisen suorittaa laitoksen hoitohenkilökunnan jäsen, on hänen oltava vakituksessa virassa tai määräaikainen työntekijä. Tuntityöntekijä ei voi noutaa luvatta poistunutta lasta. (Saastamoinen 2020, 363-364.)

Saastamoinen (2020) lisää, että lapsen palauttamisen ohella syytä luvattomiin poissaoloihin on puitava ja ennaltaehkäistävä. Vastuu tästä on lapsen sosiaalityöntekijällä, jonka on kuitenkin pohdittava asioita yhteistyössä laitoksen hoitohenkilökunnan kanssa. (Saastamoinen 2020, 356-357.)

Uuden 74a§:n mukaan lapsen kanssa on arvioitava rajoitustoimenpiteiden käyttöä heti, kun lapsi kykenee ymmärtämään toimenpiteiden merkityksen. Lapsen kanssa on arvioitava ja käytävä läpi rajoitukseen johtanut tilanne, rajoituksen käytön edellytysten mukainen tarve, rajoitusten vaikutus lapseen sekä henkilökunnan toiminta tilanteessa. Huoltajien kanssa pitää keskustella asiasta, jollei se ole tarpeetonta tai mahdotonta. (417/2007.)

Lisäksi useisiin lastensuojelulain pykäliin tehtiin muutoksia tai korjauksia. Keskeisimpiä lainkohtia, joihin tehtiin muutoksia ovat; 60§ henkilöstö, 65§ aineiden ja esineiden haltuunotto, 66§ henkilöntarkastus, 67§ omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, 69§ liikkumavapauden rajoittaminen sekä 74§ rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen. Henkilönkatsastus erotettiin henkilöntarkastuksesta ja sille lisättiin oma 66a§. (542/2019.) Rajoitustoimenpiteiden kirjaamiseen ei tullut varsinaisia tiukennuksia, mutta kirjaamisvaatimuksia täsmennettiin hieman. Rajoitustoimenpiteen kuvauksen lisäksi nykyään tulee kuvata, kuinka rajoitus on toteutettu. (417/2007.)

3 Aikaisemmat tutkimukset

Tässä opinnäytetyössä tutkinnan alla olleet lastensuojelulain muutokset tulivat voimaan vasta reilu vuosi ennen opinnäytetyön tekemistä, joten uusimpien lakimuutosten vaikutusta ohjaajan työhön ei ole vielä ehditty tutkia. Ohjaajan työtä ja siihen liittyviä osaamisalueita sekä laitoshoidtoa on kuitenkin tutkittu muista näkökulmista käsin.

Laakso (2009) on tutkinut väitöskirjassaan lastenkotityön perimmäistä luonnetta sekä siihen liittyviä ulottuvuuksia ja tätä kautta myös ohjaajan työssä tarvittavia kompetensseja. Etnografisessa väitöskirjassa käytettiin käsitettä kotitapaisuus. Käsitteeseen sisältyy ajatus siitä, että lapselle turvataan mahdollisimman kodinomainen ja turvallinen arki. Ohjaajan työssä tarvittavista kompetensseista erilaisia ammatillisia menetelmiä tärkeämmiksi osoittautuivat kohtaamiset lasten kanssa, sekä vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentaminen ohjaajien ja lasten välille. Lastenkodissa tehdyn asiakastyön laatua määrittäviä keskeisiä tekijöitä ovatkin nimenomaan lasten ja ohjaajien väliset kohtaamiset arjen keskellä. (Laakso 2009, 253.)

Alhanen (2014) on tutkinut lastensuojelujärjestelmää uhkaavia tekijöitä niin työntekijöiden, kuin asiakkaidenkin näkökulmasta. Tutkimustulosten mukaan järjestelmän hajanaisuus, jatkuva pula työntekijöistä, huono johtaminen sekä henkilökunnan suuri vaihtuvuus ovat suurimpia ongelmia lastensuojelutyössä. (Alhanen 2014.) Porko, Heino ja Eriksson (2018) ovat tuottaneet THL:lle selvityksen yksityisistä lastensuojeluyksiköistä. Tutkimuksessa selvitettiin mm. sijaishuollon laatuun liittyviä tekijöitä, johon linkittyi myös työntekijöiden ammatillinen osaminen. (Porko ym. 2018.)

Korkka (2019) on tutkinut pro gradu- tutkielmassaan lastensuojelulaitoksen ohjaajien näkemyksiä rajoitustoimenpiteistä. Vuoden 2020 lakimuutosten alla julkaistun tutkielman mukaan lastensuojelulaki ei mahdollista kaikkien lasten rajoittamista tarpeeksi selkeästi ja täsmällisesti. Tutkimustulosten mukaan ohjaajilta puuttuu työkaluja estää päihteenkäyttöä ja samalla heitä on syyllistetty lapsen oikeuksien rikkomisesta. Tämä on johtanut työntekijöiden uupumukseen ja alanvaihtoihin. (Korkka 2019.)

Ilmiöllä ei ole yksittäistä selitettävissä olevaa kaavaa. Tapauskohtaisuus vaikuttaa olevan asiassa suurin ratkaiseva tekijä. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että alalla työskentelevät kokevat lakimuutosten vaikuttaneen kaikkein eniten haastavien sekä moniongelmaisten lasten kanssa työskentelyyn. Toistaiseksi varsinaista tutkimustietoa aiheesta on olemassa hyvin vähän, jos edes sitäkään.

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten lastensuojelulain 1.1.2020 voimaan tulleet muutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Helsingin kaupungin Lemmilän lastenkoti. Opinnäytetyön toimeksianto tapahtui lastenkodin johtajan toimesta. Tutkimuksellisen opinnäytetyön kohderyhmänä olivat Lemmilän lastenkodissa työskentelevät ohjaajat. Tutkimus oli työntekijäkeskeinen ja siinä keskityttiin työntekijöiden näkemyksiin tämänhetkisestä tilanteesta työkentällä. Lasten näkökulma rajattiin tässä opinnäytetyössä tutkittavan ilmiön ulkopuolelle, eli lapsia ei haastateltu tutkimustulosten saamiseksi. Opinnäytetyösuunnitelma liitteineen lähetettiin tutkimuslupaa varten Helsingin kaupungin sosiaalivirastoon. Tutkimuslupa (Liite 1) myönnettiin kesäkuussa 2021.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa toimi alusta alkaen mallikkaasti ja opinnäytetyön vaiheista keskusteltiin yhteyshenkilön kanssa läpi alkuvuotta. Toimeksiantajaa informoitiin opinnäytetyön keskeisistä työvaiheista säännöllisesti. Toimeksiantaja mahdollisti opinnäytetyön saumattoman sujumuuden ja työyhteisö tuki ja kannusti omalta osaltaan opinnäytteen tekemisessä.

4.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä selvitettiin, kuinka lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Pää tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten ohjaajat ovat kokeneet lakimuutosten vaikuttaneen käytännön asiakastyön laatuun sekä ohjaajan työn vaatavuuteen.

Näiden pääkysymysten pohjalta opinnäytetyössä selvitettiin, kuinka ohjaajan työssä tarvittavat kompetenssit ovat muuttuneet, minkälaisella tasolla ohjaajien lainsäädännöllinen osaaminen on ja ennen kaikkea, kuinka lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajien mahdollisuuksiin tehdä laadukasta sijaishuollon työtä. Lisäksi tutkielman avulla haluttiin saada Helsingin kaupungille käsitys siitä, minkälaisella tasolla ohjaajien lastensuojelulain osaaminen on ja pitääkö henkilöstön perehdytyksiä ja osaamista lisätä. Tutkielmassa pyrittiin siis osaltaan saamaan tietoa myös siitä, minkälaista tukea ohjaajat ovat kokeneet saaneensa työnantajalta uuden lastensuojelulain oppimiseen ja omaksumiseen. Lastensuojelulaki säätelee vahvasti alan työtä, joten tutkielman lähtökohtana ja oletuksena oli, että vaikutuksia pitäisi olla jo havaittavissa.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2007, 157) ovat todenneet, että kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisuuden kuvaaminen. Opinnäytetyössä selvitettiin ohjaajien henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä työssä tapahtuneista muutoksista. Haastatteluista saatu analysoitu tieto siis kuvastaa tutkimukseen osallistuneiden näkemyksiä ohjaajan työn tämänhetkisestä todellisuudesta.

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Tutkittava aihe liittyi vastikään tapahtuneisiin lakimuutoksiin, ja siitä ei ollut olemassa valmista tutkimustietoa. Tämän vuoksi tutkimustulosten ja tutkittavien subjektien vastausten laatua oli vaikea ennakoida kovin täsmällisesti. Tämä asetti tutkielmalle haasteita, mutta toisaalta myös lisäsi sen mielenkiintoisuutta ja tarvetta.

Koska tutkimusongelmassa kysyttiin ihmisten subjektiivisia kokemuksia todellisuudesta, vastauksia ei ollut mielekästä yrittää saada kyllä tai ei tyyliellä kyselyllä. Hirsjärven & Hurmeen (2008, 35) mukaan haastattelu soveltuukin hyvin tilanteeseen, jossa tutkijan on vaikeaa tai mahdotonta ennustaa vastauksia. Haastattelu mahdollistaa myös joustavasti vastaajien myötäilyyn ja vastausten tulkitsemisen sekä täsmentämisen (Hirsjärvi ym. 2007, 200). Tutkimusongelma oli laaja, ja tutkimusmenetelmää valittaessa otettiin huomioon mahdollinen tarve täsmentää haastateltavien vastauksia itse haastattelutilanteissa.

Haastattelu tarjoaa tutkittavalle subjektille mahdollisuuden kertoa mielipiteistään ja kokemuksistaan varsin vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35). Tutkittava aihe sisälsi hyvinkin henkilökohtaisia näkökulmia. Jokainen haastateltava oli voinut kokea asiat omalla tavallaan ja vastauksissa oletettiin olevan suuriakin eroja. Tämän vuoksi oli tärkeää, että haastateltavat saivat mahdollisuuden tuoda omia mielipiteitään esiin vapaasti itse haastattelutilanteissa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavaa aihetta halutaan yleisestikin kuvata mahdollisimman tarkasti ja kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2008, 157).

Teemahaastattelu sijoittuu haastattelumuotona lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välille. Teemahaastattelussa ei nimensä mukaan keskitytä kovinkaan yksityiskohtaisiin kysymyksiin, vaan haastatteluprosessi etenee teemoittain, jotka ovat etukäteen tiedossa. Kysymyksillä ei välttämättä ole tarkkaa muotoa tai järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48; Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Vaikka teemahaastattelu ei välttämättä ole tiukasti strukturoitu, niin on siinäkin oltava johdonmukaisuutta ja loogisuutta. Teemahaastattelun peruseriaatteen mukaisesti etukäteen valitut teemat apukysymyksineen johdettiin tutkimuksen teoreettisesta viitekehystä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.)

Tutkimuksessa käytetty teemahaastattelurunko rakennettiin tutkimusongelman ja sen osa-alueiden sisältämien käsitteiden mukaan. Teemahaastattelurunko on liitetty raportin loppuun (Liite 4).

4.3 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla Lemmilän lastenkodin työntekijöitä. Tutkimukseen osallistuminen oli työntekijöille täysin vapaaehtoista. Tuomi & Sarajärvi (2018, 97-98) ovat maininneet, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ilmiöitä ja antamaan niille teoreettisesti uskottavia selityksiä. Tämän vuoksi olisikin hyvin suotavaa ja tärkeää, että haastateltaviksi valikoiduilla henkilöillä olisi entuudestaan mahdollisimman paljon tietoa aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97-98.)

Haastateltavia valikoissa pyrittiin arvioimaan, ketkä ovat sopivimpia tutkimusaineiston keräämisen kannalta. Päätöksiin haastateltavien valinnasta vaikutti työntekijän aikaisemman työkokemuksen määrä ja laatu. Optimaalisinta oli haastatella henkilöitä, jotka olivat olleet töissä lastensuojelussa hyvin pitkään, ja joilla oli mielellään korkeakoulututkinto. Tällaisilla henkilöillä oli todennäköisimmin paljon kokemusperäistä tietoa ajalta, jolloin nykyinen lastensuojelulaki ei ollut vielä voimassa. Lisäksi korkeakoulututkinnon suorittaneilla oli todennäköisemmin kokemuksia rajoitustoimenpiteistä, sillä toisen asteen tutkinnon käyneet ohjaajat eivät voi tehdä rajoituspäätöksiä. Heillä oli siis todennäköisesti paras näkökulma siihen, miten viimeisimmät lakimuutokset ovat vaikuttaneet työnkuvaan. Parhaiden mahdollisten tiedonantajien valikoimiseksi työntekijöiden työkokemushistoriaa ja koulutustaustaa selvitettiin. Opinäytetyön intensiivisin toteutusvaihe sijoittui kesälomakaudelle, joten kaikkia potentiaalisia tiedonantajia ei tavoitettu heidän vuosilomiensa vuoksi. Mahdollisten tiedonantajien taustojen ja haastateltavaksi pääsemisen perusteella haastateltaviksi valikoitiin lopulta neljä ohjaajaa. Tuomi & Sarajärvi (2018, 99) puhuvat eliittiotannasta, jossa tutkittaviksi valikoidaan vain

ne henkilöt, joilla on oletettavasti annettavissa paras mahdollinen tieto. Vaikka tämän tutkielman menetelmävalinnoissa ei varsinaisesti pyritty eliittiotantaan, niin yhteneväisyyksiä siihen on. Haastateltavaksi tavoitettiin lopulta hyvin kokeneita työntekijöitä.

Eräs keino ratkaista aineiston riittävyys on etsiä siitä merkkejä saturaatiosta. Saturaatiolla, eli kylläntymisellä viitataan tilanteeseen, jossa analysoitu aineisto alkaa toistaa itse itseään. Saturaatiopisteessä uudet tiedonantajat eivät enää tuo merkittävää uutta tietoa aineistoon. (Eskola & Suoranta 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Mikäli alkuun valituilta tiedonantajilta saatu tieto ei olisi aiheuttanut aineistossa minkäänlaista saturaatiota, olisi ylimääräisiin lisähaastatteluihin ollut optio. Koko lastenkodin hoito- ja kasvatushenkilökuntaa informoitiin tulevasta tutkimuksesta ennen tiedonantajien valikoimista. Kaikille siis kerrottiin mahdollisuudesta valikoitua haastateltavaksi. Ylimääräisiin haastatteluihin ei kuitenkaan ollut lopulta tarvetta, sillä alkuperäisten haastattelujen analysoinnin aikana aineistosta alkoi löytyä yhteneväisyyksiä tutkimusongelmaan liittyvissä kysymyksissä.

Kaikki haastattelut pidettiin heinäkuussa 2021. Tutkimukseen osallistuvia informoitiin ennen tutkimusta saatekirjeen (Liite 2) avulla. Saatekirjeessä tutkimuksen taustaa, syitä, aihetta ja teemoja tarkennettiin tutkittaville. Näin pyrittiin varmistamaan, että haastateltavat pystyvät valmistautumaan tutkimukseen etukäteen pohtimalla aihepiiriä. Lisäksi haastateltavia pyydettiin vielä haastattelua edeltävänä päivänä pohtimaan hieman omaa lastensuojelulain osamista ja käsityksiä uudesta lastensuojelulaista.

Työntekijöiden haastattelut toteutettiin heidän ollessaan työvuorossa Lemmilässä. Haastattelut nauhoitettiin sanelukoneen avulla. Eskolan & Vastamäen (2010, 29) mukaan haastattelutilan tulisi olla mahdollisimman rauhallinen ja haastateltavalle entuudestaan tuttu paikka. Kaikki haastattelut toteutettiin ohjaajien toimistossa, lasten mentyä jo nukkumaan. Yövuoron alku oli työn hektisyyden vuoksi muutoinkin ainoa mahdollinen ajankohta haastatteluiden häiriöttömälle toteutumiselle.

Ennen haastattelun alkua haastateltavilta varmistettiin vielä, olivatko he ymmärtäneet tutkimuksen tavoitteen ja tarkoituksen. Tarvittaessa aihetta täsmennettiin vielä ennen aloittamista. Kaikki haastateltavat osallistuivat tutkimukseen mielellään ja kokivat tutkimusongelman tutkimisen tärkeäksi. Hirsjärven & Hurmeen (2008) mukaan haastattelu on ennen kaikkea vuorovaikutustilanne. Ideaalitalanteessa haastattelu muistuttaa enemmän keskustelua, kuin tiukasti strukturoitua kyselyä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 103.) Haastattelutilanteet pyrittiinkin pitämään mahdollisimman dialogisina. Haastateltavilta kysyttiin nopeasti tarkentavia kysymyksiä, mikäli keskustelu eteni tutkimusongelman ympärillä liikkuiin teemoihin. Kaikkien haastatteluiden yhteinen pituus oli yhteensä 63 minuuttia.

4.4 Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus käsitteitä yhdistelemällä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-109). Sisällönanalyysi on Tuomen & Sarajärven (2018, 103) mukaan varsin yleinen perusanalyysitapa kvalitatiivisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysissa on ensin päätettävä, minkälainen tieto aineistossa kiinnostaa. Tutkimuksen kannalta relevantti tieto yhdistetään päättelemällä tutkimusongelmaan tai tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.)

Analysointi alkoi huolellisella aineistoon tutustumisella. Haastattelunauhoja oli kertynyt yhteensä 63 minuutin verran. Haastattelunauhat kuunneltiin läpi useita kertoja. Haastattelunauhojen kuuntelemisen jälkeen oli muodostunut jo alustava käsitys siitä, minkälaista tietoa aineistosta aletaan etsimään.

Aineiston kuuntelemisen jälkeen vuorossa oli litterointi, jota kutsutaan myös koodaamiseksi. Litteroinnissa teksti kirjoitetaan puhtaaksi. Aineistosta ja tutkijasta riippuen litteroida voi sekä haastateltavan että haastattelijan, tai ainoastaan haastateltavan puheen. Tietyissä tapauksissa voidaan myös litteroida ainoastaan tiettyjä teema-alueita koskettava puhe. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104-105; Hirsjärvi & Hurme 2008, 138.) Tässä opinnäytetyössä litteroitiin sekä haastattelijan, että haastateltavan puhe. Selkeästi tutkimusongelman teemat ohittavat aihealueet jätettiin litteroinnista kokonaan ulkopuolelle, kun haastattelut oli ensin kuunneltu läpi useita kertoja. Useiden peräkkäisten kuunteluiden myötä oli jo muodostunut käsitys relevantista ja epärelevantista tiedosta. Teksti litteroitiin suoraan kirjakieleksi, myöhemmän analysoinnin helpottamiseksi. Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, luettiin ne huolellisesti läpi useita kertoja. Tässäkin vaiheessa aineistosta alkoi hahmottumaan asioita, joita sieltä haluttiin tutkimusongelman nimissä etsiä.

Aineistolähtöinen analyysi on jaettavissa kolmeen eri vaiheeseen, jotka ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely, sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Ennen työn aloitusta analyysiä varten määritettiin analyysiyksikkö tutkimusongelman teemojen ja aineiston laadun mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ajatus on, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen tiedossa. Tutkimusta edeltävillä tiedoilla ei tässä tapauksessa ollut juurikaan merkitystä lopputuleman kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-109.) Toisaalta voidaan myös todeta, että tutkimusta edeltävää tutkimustietoa ei ollut saatavilla lainkaan.

Ensimmäisessä vaiheessa eli redusoinnissa kaikki tutkimuksen kannalta epärelevantti tieto karsittiin litteroidusta aineistosta pois. Relevantti, eli tutkimusongelman ympärillä liikkuva tieto jätettiin jäljelle. Toisessa vaiheessa eli klusteroinnissa eri ilmiöitä kuvaavia käsitteitä ryhmiteltiin ja yhdisteltiin alaluokkiin, yläluokkiin ja pääluokkiin niiden merkitysten mukaan.

Viimeisessä vaiheessa eli abstrahoinnissa tutkimuksen kannalta oleellisesta tiedosta pyrittiin muodostamaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.) Sisällönanalyysissä eri alkuperäisilmaisut tiivistettiin yhä laajempiin käsitteisiin tai ilmiöihin. Lopulta kaikki luokat yhdistyivät loogisesti ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysissä muodostuneet luokat noudattelevat osittain teemahaastattelurungon rakennetta, mutta eroavaisuuksiakin löytyy. Sisällönanalyysi on lisätty raportin loppuun liitteenä (Liite 5). Liitteenä on lisätty myös kategorisointi ja abstrahointi (Liite 6).

Hirsjärven & Hurmeen (2008) mukaan laadullisen aineiston käsitteleminen on monivaiheinen prosessi, joka sisältää sekä analyysia että synteisiä. Analyysissä tutkija pyrkii erittelemään ja luokittelemaan aineistoa. Synteesissä luokitellusta aineistosta pyritään hahmottamaan kokonaiskuva, jolla tutkittava ilmiö esitetään uudesta näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143.) Aineistoa analysoitaessa erilaisten teema-alueiden ja niiden muodostamien luokkien toimivuutta ja yhteensopivuutta tarkasteltiin ja kokeiltiin useita kertoja. Uusia haastatteluja tehtiin samaan aikaan, kun vanhoja vielä litteroitiin ja analysoitiin. Näin ollen uusia kategorioita, alaluokkia ja yläluokkia jouduttiin lisäämään ja vanhoja poistamaan, sitä mukaa kun lisää haastatteluja oli litteroitu tekstiksi. Aineistoa analysoitaessa kokonaiskuva pyrittiin hahmottamaan ja rakentamaan lukemalla aineistoa läpi ja pohtimalla sen merkityksiä vastaajien näkökulmasta. Samalla toteutettiin analyysiä sekä synteisiä.

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus edellyttää hyvän tieteellisen käytännön noudattamista (Helsingin yliopisto 2021). Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkimustyötä tehdessä, sekä tuloksia käsitellessä ja arvioidessa noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimustyössä noudatetaan avoimuutta ja tietosuoja-asetuksia noudatetaan kaikissa työn vaiheissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021.) Sisällönanalyysi toteutettiin huolellisesti ja eri merkityksiä pohdittiin useita kertoja. Huolellinen analysointi ja synteisin toteutuminen lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta. Sitä lisäsi myös tutkittaville annettu saatekirje, jossa tutkittavia pyydettiin miettimään teema-alueita ennen haastattelua. Saatekirjeen avulla tutkittavat saivat todennäköisesti annettua laadukkaampia vastauksia. Tutkimuksen eettisyyttä lisäsi tutkittaville annettu suostumusasiakirja (Liite 3), jossa tutkittaville kerrottiin heidän oikeuksistaan tutkimuksen suhteen. Suostumusasiakirjassa kerrottiin myös, kuinka tutkimustietoa ja mahdollisia yksilöllisiä tunnustetietoja käsiteltäisiin tietosuoja-asetusten mukaisesti. Tutkittavilla oli oikeus vetäytyä tutkimuksesta milloin tahansa. Heillä oli myös oikeus halutesaan kieltää omien haastattelutietojensa käyttö.

Tutkija sitoutuu kunnioittamaan tutkittavan henkilön ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkimusaineistoon mahdollisesti kerättävien henkilötietojen käyttötarkoitus pitää avata

riittäväällä tarkkuudella. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.) Tutkittavista henkilöistä ei kerätty tässä opinnäytetyössä yksilöitäviä tietoja, eli vastaukset kerättiin anonymisti. Tämän tutkimuksen kannalta oli epärelevanttia tietää tutkittavan koulutustasoa, ammattinimikettä, ikää, asuinpaikkakuntaa, sukupuolta tai asemaa työyhteisössä. Tutkittavien työpaikka on luonnollisesti yksilöitävissä oleva tieto, mutta sitä ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa voi laskea sellaiseksi tiedoksi, joka voisi tuoda harmia tutkittaville. Tutkimustietoja käsiteltiin tietosuoja-asetusten mukaisesti. Auki kirjoitetut haastattelut säilytettiin erillisellä salasanalla suojatulla muistitikulla, eikä niitä tallennettu pilvipalveluihin. Haastatteluäänitteet poistettiin ja litteroidut tekstit silputtiin ennen työn julkaisua.

Tieteellisessä tutkimuksessa pyritään aina välttämään virheitä, mutta tulosten luotettavuus vaihtelee silti. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta parantaa tarkka selostus kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Aineiston tuottamisen olosuhteet on kerrottava selkeästi ja todenmukaisesti. Laadullisen aineiston analyysivaiheessa lukijalle on kerrottava erilaisten luokittelujen syntymisen perusteet. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.) Hirsjärvi & Hurme (2008, 184) ovat todenneet, että luotettavuutta voidaan parantaa myös hyvällä haastattelun suunnittelulla. Tutkimuksessa käytetty teemahaastattelurunko testattiin ensin koehaastattelulla, jonka perusteella haastattelurunkoon tehtiin pieniä toimivuutta, ymmärrettävyyttä ja selkeyttä parantavia muutoksia.

Eräs luotettavuuteen liittyvä ongelma johtuu myös haastattelusta tutkimusmenetelmänä. Tutkimustulosten luotettavuutta saattaa heikentää haastateltavien mahdollisesti antamat sosiaalisesti korrekkit vastaukset (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35; Hirsjärvi ym. 2007, 201). Oli siis olemassa riski, että haastateltavat antaisivat sellaisia vastauksia, joita he luulivat tutkijan halunneen heidän sanovan. Tässä opinnäytetyössä ongelma korostui, sillä tutkija ja haastateltavat ovat kollegoita samalla työpaikalla. Ongelma tiedostettiin ennen tutkimuksen alkua. Oli olemassa riski siihen, että haastateltavat eivät suhtautuisi haastattelutilanteisiin tarpeeksi ammattimaisesti ja vakavasti. Tätä pyrittiin välttämään osaltaan selittämällä huolellisesti tutkimuksen tausta, tarkoitus ja merkitys haastateltaville mahdollisimman hyvin ennen tutkimuksen toteuttamista. Kaikki haastateltavat olivat tutkittavan alan asiantuntijoita. Näin ollen oli epätodennäköistä, joskin mahdollista, että he antaisivat epäkorrekkeja vastauksia vain päätäkseen ulos tilanteesta. Tutkittavan aiheen ei olisi myöskään pitänyt olla arkaluontoinen tai intiimi, ja tutkimustulosten pitäisi periaatteessa hyödyttää myös haastateltavia työntekijöitä itseään. Hirsjärvi ym. (2008, 226-227) ovat todenneet, että tietyissä tapauksissa tutkija ja tutkittava saattavat myös ymmärtää kysymykset ja haastattelun aiheet eri tavalla. Tätä pyrittiin osaltaan välttämään saatekirjeen avulla. Vaikeasti ymmärrettävissä olleita kysymyksiä myös selvennettiin haastateltaville haastattelujen aikana.

Myös aineiston analysointitapa voi aiheuttaa tutkimuksessa luotettavuuden heikentymistä. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan omat käsitteet, ennakkoluulot ja menetelmät voivat

vaikuttaa lopputulokseen paljonkin, mikäli asiaa ei pidetä tietoisesti mielessä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-109, 127.) Ongelmaan haettiin ratkaisua pohtimalla tutkimusongelmaa ja vastauksia yleisellä tasolla sortumatta omiin ennakkokäsityksiin. Analyysivaiheeseen orientoitiin siten, että vain haastateltavien vastauksilla oli merkitystä. Analyysivaiheessa eri ilmiöt ja aiheet pyrittiin aina näkemään haastateltavien silmin ennen lopullisten johtopäätösten tekemistä.

5 Tulokset

Tässä kappaleessa esitellään tutkielman tuottamia tuloksia. Tulokset on esitetty päinvastaisessa järjestyksessä, kuin ne on induktiivisessa sisällönanalyysissa jäsenneilty. Tuloksia esitellään siis ikään kuin ylhäältä alaspäin niin, että ensin puretaan pääluokat, sitten yläluokat ja lopulta yläluokkien sisältämät alaluokat. Pääkappaleiden otsikot on nimetty sisällönanalyysissa syntyneiden pääluokkien mukaan ja alaotsikot yläluokkien mukaan. Alaluokkien sisältö on kuvattu yläluokkien jälkeen. Analyysin perusteella aineistosta syntyi kaksi pääluokkaa, jotka ovat ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi ja vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen. Yhdistämällä pääluokat yhdistäväksi luokaksi saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Pääluokkien välinen yhteys on kuvattu tarkemmin kuviossa 1.

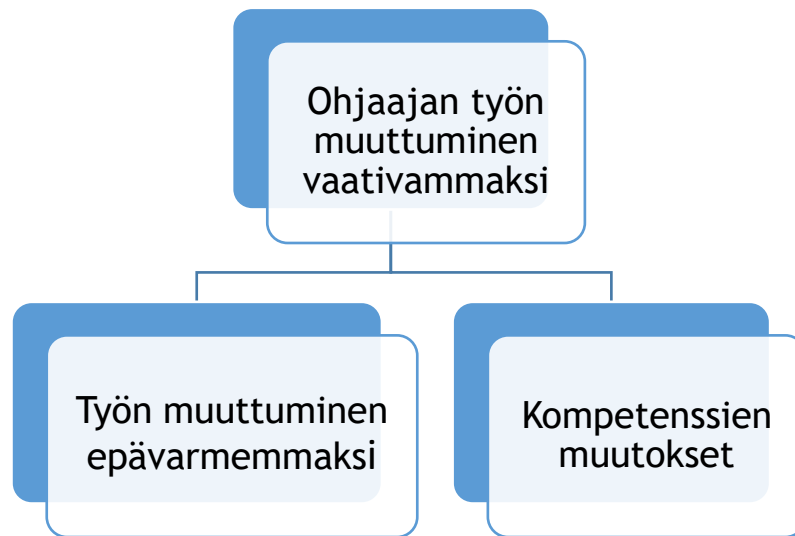
Eri käsitteiden välisiä yhteyksiä toisiinsa hahmotetaan kuvioiden avulla. Tulosten kuvailussa on käytetty lisäksi hyväksi myös haastateltavien lausumia alkuperäisilmaisuja. Alkuperäisilmaisut ovat sisennettyinä ja kirjakieleen muunnettuina. Vastaajien tunnistetiedot on häivytetty tuloksista pois hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseksi. On kuitenkin mahdollista, että yksittäiset vastaajat voivat tunnistaa tekstistä omat ilmaisunsa.

Kuvio 1: Pääluokkien suhde yhdistävään luokkaan

5.1 Ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi

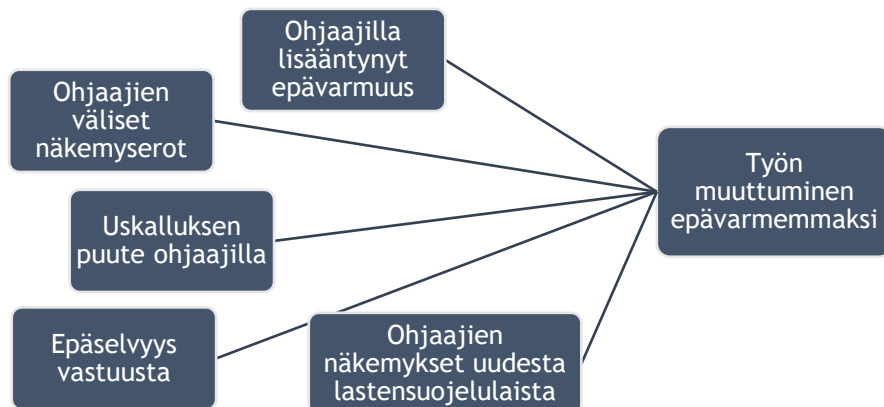
Ensimmäinen pääluokka sisältää yläluokat työn muuttuminen epävarmemmaksi ja kompetenssien muutokset. Yläluokat sisältävät käsitteitä, jotka kuvaavat yleisiä työssä tapahtuneita muutoksia sekä työssä tarvittavan ammattitaidon muutoksia. Näiden tulosten pohjalta syntyi pääluokka, joka nimensä mukaan kuvastaa lastensuojelulaitoksen ohjaajan työn muuttumista vaativammaksi. Luokan sisältö koostuu suurimmaksi osaksi teemahaastatteluiden osa-alueista lakimuutokset ja kompetenssit. Vastausten mukaan ohjaajat kokivat, että lastenkodissa tehtävä päivittäinen asiakastyö on muuttunut monelta osin epävarmemmaksi lakimuutosten jälkeen. Ohjaajat olivat myös kokeneet, että lakimuutokset olivat aiheuttaneet muutoksia työssä tarvittaviin kompetensseihin. Uusia osaamisalueita oli nähtävissä ja vastauksissa kuvastui muutenkin työn muuttuminen vaativammaksi. Pääluokkaa ja sen alle ryhmitettyjä yläluokkia on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2: Ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi

5.1.1 Työn muuttuminen epävarmemmaksi

Vastausten mukaan muodostuivat alaluokat ohjaajilla lisääntynyt epävarmuus, ohjaajien väliset näkemuserot, uskalluksen puute ohjaajilla, epäselvyys vastuusta sekä ohjaajien näkemykset uudesta lastensuojelulaista. Työn muuttumista epävarmemmaksi ja siihen kuuluvia alaluokkia on havainnollistettu kuviossa 3.

Kuvio 3: Työn muuttuminen epävarmemmaksi

Vastauksissa kävi ilmi, että ohjaajat olivat kokeneet yleisen epävarmuuden lisääntyneen työssä lakimuutosten jälkeen. Epävarmuus liittyi arjen perustyössä tapahtuviin asioihin. Varsinkin lasten rajaaminen kasvatuksellisilla keinoilla koettiin haastavaksi.

No kyllä minä sanoisin, että ehkä jollain tavalla vaikeuttaneet sitä hommaa ja tuonut tuollaisia epäselviä tilanteita.

Epävarmuus on minun mielestäni niin kuin koko ajan lisääntynyt ja se näkyy monilla työntekijöillä.

Syödäänkö ruoka-aikaan, vai saako lapsi halutessaan hakea välipaloja ja muita, vai voiko heitä rajoittaa edelleen kasvatuksellista syistä.

Vastauksissa tuli esille myös näkemyserojen esiintyminen ohjaajien kesken. Näkemyserot liittyivät rajoitustoimenpiteiden käytön tarpeeseen. Työssä oli esiintynyt tilanteita, joissa toinen ohjaaja oli kokenut rajoittamisen tärkeämmäksi, kuin toinen. Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen oli koettu vahvasti tulkinnanvaraiseksi asiaksi, ja ohjaajilla oli ollut käsityseroja rajoitustoimenpiteiden toteuttamisesta.

On työntekijöiden välillä pientä eroavaisuutta, tai pientä käsityseroa, että milloin on rajoituspäätöksen aika ja milloin ei.

Ohjaajat kertoivat myös, että uskalluksen puute tai riski siihen oli kasvanut uudistuneen lain myötä. Uskalluksen puute johtui suurelta osalta juuri epävarmuudesta työssä. Uskalluksen puutteen suurin ongelma oli sen taipumus estää työn toteutumista. Vastauksista kävi ilmi myös pelko asiakasturvallisuuden vaarantumisesta tilanteissa, joissa ohjaajat eivät välttämättä uskalla toimia.

Sellaista uskallusta tehdä sitä aitoa kasvatustyötä, niin tuota se on niin kuin vähän kadonnut.

Kaikkein pahin on se, ettei pysty tekemään sitten mitään, kun ei sitten uskalla tehdä.

Haastatteluiden mukaan työssä kytee myös ilmiö, jossa lastensuojelun työntekijöitä syyllistetään tai syyllistä pyritään etsimään pelon vuoksi. Ohjaajien näkemys oli, että yksittäisen työntekijän vastuu ikävien tapahtumien sattuessa voi olla liian suuri. Ohjaajat olivat kokeneet, että esimerkiksi asiakkaan syyllistyessä rikokseen syyllistä voidaan etsiä sijaishuollon henkilöstöstä.

Helposti etsitään ja syyllistetään työntekijöitä ja vaikka sosiaalityöntekijöitä ja sitten se johtaa siihen, ettei uskalleta tehdä mitään.

Haastatteluissa näkyi lisäksi joukko ohjaajien mielipiteitä lainsäädännöstä, jotka koettiin alaluokkaan ohjaajien näkemykset uudesta lastensuojelulaista. Lakimuutosten koettiin tuoneen sekä hyviä, että huonoja muutoksia. Kritiikkiä oli saanut varsinkin pitkälle viety lapsen itsemääräämisoikeus.

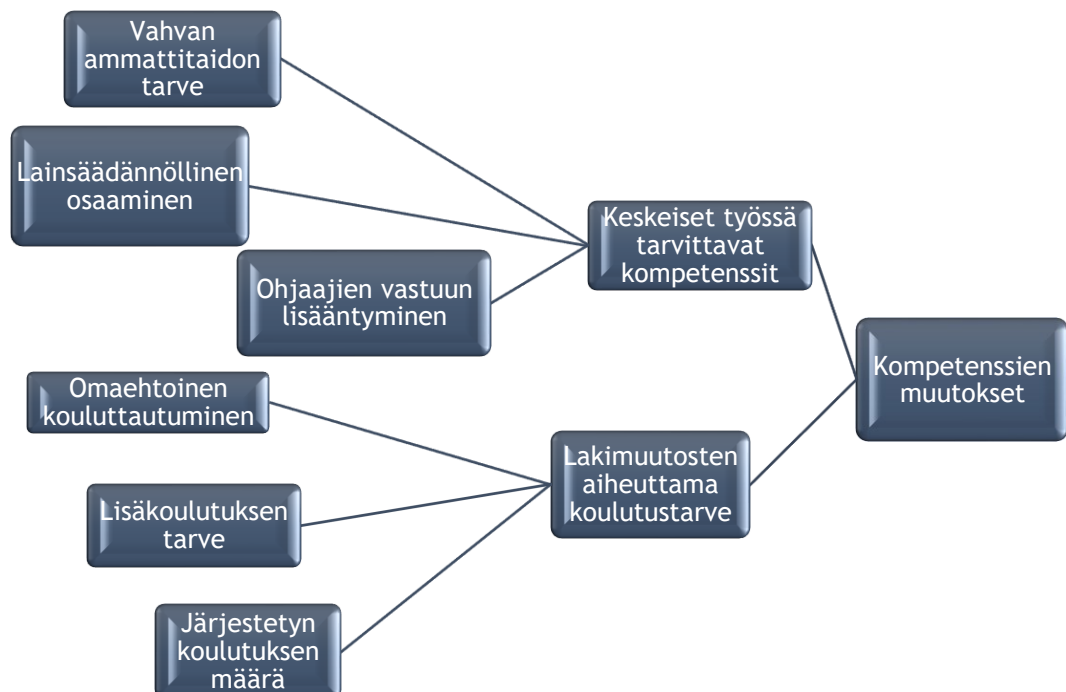
No en minä tiedä onko se laatu kärsinyt, se voi olla, että siellä on hyviäkin muutoksia asiakkaan näkökulmasta ja oikeuksia on enemmän, että siinä on myöskin hyviä juttuja ollut. Mutta sitten monesti tuntuu, että tätä lakia ovat tehneet sellaiset ihmiset, jotka eivät ole tehneet tätä työtä.

Tuntuu, että siellä (uudessa laissa) on yksilö aika monessakin asiassa huomioitu hyvinkin, ja varsinkin hyvä kohtelu on varmistettu.

Sitten on toki sellaisia ihmeellisiä rajoitusjuttuja ja byrokraattisia juttuja. Väillä vähän mietityttää, että sopiiko sama lastensuojelulaki 3- ja 17- vuotiaille, niin ei aina sovi.

5.1.2 Kompetenssien muutokset

Aineiston mukaan kompetenssien muutokset jakautuivat kahteen väliluokkaan, jotka ovat keskeiset työssä tarvittavat kompetenssit, sekä lakimuutosten aiheuttama koulutustarve. Keskeiset työssä tarvittavat kompetenssit sisältävät alaluokat ohjaajien vastuun lisääntyminen, lainsäädännöllinen osaaminen sekä vahvan ammattitaidon tarve. Lakimuutosten aiheuttama koulutustarve sisältää alaluokat omaehtoinen kouluttautuminen, lisäkoulutuksen tarve sekä järjestetyn koulutuksen määrä. Kompetenssien muutoksia ja siihen kuuluvia väli- sekä alaluokkia on havainnollistettu kuviossa 4.

Kuvio 4: Kompetenssien muutokset

Keskeisissä työssä tarvittavissa kompetensseissa näkyi ohjaajien vastuun lisääntyminen. Vastuuta ohjaajilla oli lisännyt rajoituspäätösten valmistelun ja tekemisen siirtyminen yksittäisille ohjaajille.

Totta kai se sitä vastuuta tuo myös, kun ennen tehtiin vaan päätösehdotus ja nythän kun sinä itse teet sen ehdotuksen ja päätöksen, niin tietyllä tavalla se tuo sitä vastuuta ja pitää tuntea perusteet päätökselle.

Vastauksissa korostui myös lainsäädännöllisen osaamisen tarpeen kasvaminen. Erilaisten rajoituspäätösten laatimista on siirretty yhä enemmän hoito- ja kasvatushenkilökunnalle. Tämän vuoksi myös koulutustason tarve on näkynyt, sillä vain korkeakoulututkinnon käynyt ohjaaja voi lain mukaan tehdä rajoituspäätöksiä. Ohjaajat olivat kokeneet, että lakimuutosten jälkeen varsinkin rajoituspäätösten tekemisen perusteet pitää tuntea laissa paremmin.

Nythän on sitä päätöksen tekoa siirretty myös ohjaajille, että ohjaajille on delegoitu johtajan, mitä ennen teki johtaja, niin sitten myös ohjaajat on pystyneet tekemään niitä päätöksiä.

Toisaalta haastatteluissa kävi selville, että ohjaajat kokivat lakimuutosten tuoneen mukanaan myös muita muutoksia, jotka lisäsivät vahvan ammattitaidon tarvetta. Työnkuvassa koettiin tapahtuneen muutoksia, jotka lisäsivät ammatillisen identiteetin tarvetta. Ammattitaidon tarve liittyi vuorovaikutustilanteisiin ja lasten kasvattamiseen yleensäkin. Itsevarmuuden merkityksen koettiin kasvaneen työssä lakimuutosten jälkeen ja itsevarmuus koettiin erääksi tärkeimmistä ominaisuuksista työssä selviytymiseksi.

Monesti unohtuu, että ei tätä lasten kasvattamista tarvitse uudelleen keksiä, vaikka lakimuutoksia tulisikin.

Kyllä semmoinen kokemus on ja sellainen itsevarmuus täytyy tässä työssä olla.

Lakimuutosten aiheuttama koulutustarpeen suhteen vastauksissa näkyi omaehtoisen koulutautumisen merkitys. Itsenäinen ammattitaidon ylläpitäminen koettiin merkitykselliseksi. Myös oman aktiivisuuden merkitys täydennyskoulutuksissa tuli ilmi.

Muutenhan jos ajattelee sitä, että kyllähän tämä työ on koko ajan sellaista, että sinun tulee pitää tietyllä tavalla itse itsesi siinä arjen kasvatustyössä ajan tasalla ja osaaminen sellaisena, että sinä pystyt...

Ohjaajien kokema lisäkoulutustarve näkyi vastauksissa. Varsinkin lain oikeaoppiseen soveltamiseen toivottiin lisäkoulutusta työnantajalta. Myös rajanveto rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisilla keinoilla rajaamisen välille koettiin välillä haastavaksi. Myös moniammatillisen osaamisen tarve oli kasvanut.

Sellaista työnantajan tai jonkin tahon koulutusta siihen, että mikä on oikea linja kasvatuksellisessa rajaamisessa.

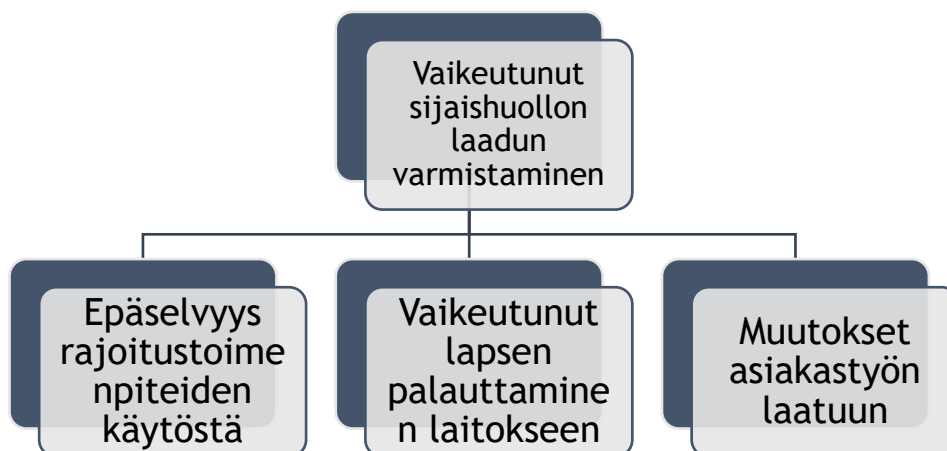

Haastatteluissa kävi ilmi, että työnantaja oli järjestänyt ohjaajille koulutusta lakimuutosten voimaan astumisen jälkeen. Mielipide järjestetyn koulutuksen määrästä ja riittävydestä vaihteli hieman.

Meillä oli yksi päivä, jossa kerrottiin näistä lakimuutoksista. Jonkinlaista koulutusta tarvitsisi varmaan vielä muutakin.

5.2 Vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen

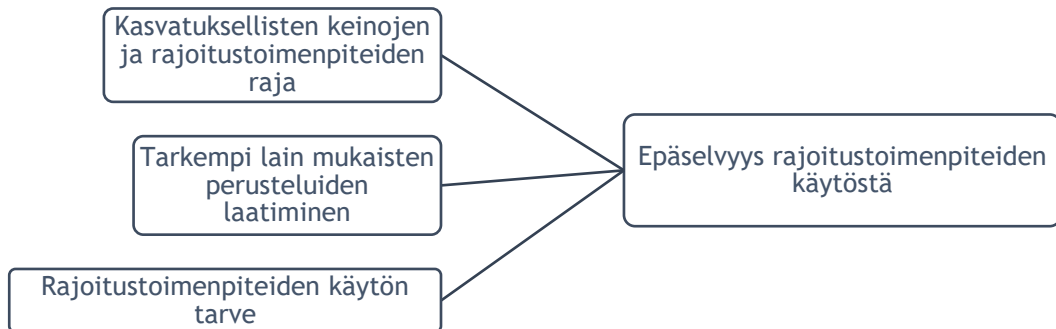
Toinen pääluokka sisältää yläluokat epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä, vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen sekä muutokset asiakastyön laatuun. Yläluokat sisältävät käsitteitä, jotka kertovat muutoksista asiakastyön laatuun eri osa-alueilla. Aineistossa esiintyy sekä positiivisia, että negatiivisia muutoksia kuvaavia käsitteitä. Negatiivisia muutoksia kuvaavia käsitteitä esiintyy kuitenkin enemmän. Analysoidun tiedon mukaan syntyi pääluokka, joka kertoo nimensä mukaisesti lapsen sijaishuollon laadun varmistamisen vaikeutumisesta. Luokan sisältö koostuu suurimmaksi osin haastatteluiden teema-alueista lakimuutokset ja asiakastyön laatu. Vastausten mukaan rajoitustoimenpiteiden käyttäminen koettiin epäselvemmäksi ja haastavammaksi lakimuutosten jälkeen. Ohjaajat kertoivat myös, että luvatta poistuneen eli hatkanneen lapsen palauttaminen on nykyisen lainsäädännön turvin vaikeampaa, kuin ennen. Asiakastyön laadun suhteen ohjaajilla oli erilaisia kokemuksia. Sen koettiin myös heikentyneen lakimuutosten myötä. Asiakastyön laadun toteutuminen koettiin polarisoituneeksi erilaisten asiakkaiden kesken. Haasteellisesti käyttäytyvillä asiakkailla lakimuutosten vaikutukset olivat paremmin nähtävissä. Pääluokkaa ja sen alle ryhmitettyjä yläluokkia on havainnollistettu kuviossa 5.

Kuvio 5: Vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen

5.2.1 Epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä

Vastausten mukaan syntyi kolme alaluokkaa, jotka ovat kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden raja, tarkempi lain mukaisten perusteluiden laatiminen sekä rajoitustoimenpiteiden käytön tarve. Epäselvyyttä rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja siihen liittyviä alaluokkia kuvataan kuviossa 6.

Kuvio 6: Epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä

Vastausten mukaan ohjaajat olivat kokeneet kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden välille vedettävän rajan asettamisen erityisen haastavaksi. Tilanteissa oli ollut epäselvyyksiä ja epävarmuutta siitä, miten lasta voi rajata kasvatuksellisesti ilman, että asiasta pitää tehdä virallinen lain mukainen rajoituspäätös. Ohjaajat kokivat, että nykyinen lastensuojelulaki ei kerro tarpeeksi tarkkaan kasvatuksellisen rajaamisen määritelmää. Epäselvyyksiä oli ilmennyt muun muassa lapsen haitallisen syömisen ja itselleen haitallisen rahankäytön rajoittamisessa.

Jos kysellään, että pitääkö tehdä päätös, kun ottaa Coca-Cola pullon pois lapselta tai jotakin, niin se kertoo vähän siitä mihin on menty.

Ja samaten omien rahojen käyttö itselle haitalliseen elämäntyyliin, kuten herkkuteluun ja muuhun, että kuinka paljon sitä voi ohjaaja rajoittaa, kun sillä lapsella on omaa rahaa.

Vastauksissa tuli ilmi, että ohjaajat kokivat rajoituspäätösten perusteluiden laatimisen tiukentuneen. Rajoituspäätöksiä tehtäessä perusteluihin oli pitänyt paneutua enemmän. Työmäärän lisääntymisestä huolimatta ohjaajat olivat kokeneet, että lain hengen mukaisten perusteluiden tulee täytyä jokaisessa tapauksessa. Tiukentumista ei siis nähty vain negatiivisena asiana. Harmaalla alueella liikkumisen koettiin vähentyneen lakimuutosten seurauksena.

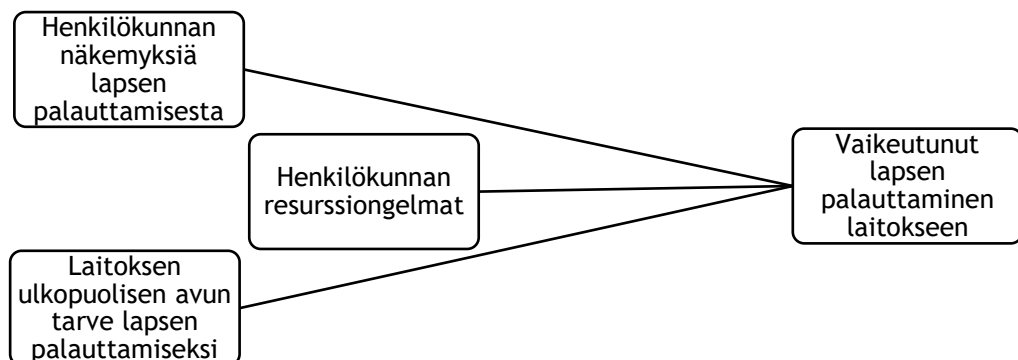
Paljon enemmän jouduttu miettimään niitä perusteita ja sitä, että ne täyttävät sitten sen lain hengen.

Rajoitustoimenpiteiden käytön tarpeen ei koettu muuttuneen pienemmäksi lakimuutosten jälkeen. Ohjaajien mielestä oli kuitenkin selkeitä tilanteita, joissa rajoitustoimenpidettä ei voitu käyttää muuttuneen lain vuoksi, vaikka sellaiselle olisi ollut tarve. Varsinkin päihde-seulojen kohdalla ongelma myönnettiin vakavaksi. Ohjaajat kokivat, että selkeästi päihdeongelmaisten lasten seuloja pitäisi saada ottaa ennaltaehkäisevinä kontrollitoimenpiteinä. Haastavasti käyttäytyvien lasten yksilöllisiin tarpeisiin ei myöskään voitu vastata yhtä hyvin, kun rajoitustoimenpiteiden käyttö oli muuttunut haastavammaksi. Haastavien lasten rajaaminen kasvatuksellisilla keinoilla ilman rajoituspäätöksiä koettiin myös hankalaksi.

Jos ajatellaan, että jollakin on tosi rankka päihteen käyttö ja päihdehistoria, joka pitäisi ilman muuta saada katki, niin kyllähän nämä muutokset estävät tavoitteiden toteutumista. Seuloja ei voi esimerkiksi ottaa, ellei selkeästi näe nuorta päihtyneenä. Kyllähän se silloin hankaloittaa sijaishuollon toteutumista. Kontrolliseuloja pitäisi saada ottaa ja varmistaa, että nuori on päihteen.

5.2.2 Vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen

Vastausten mukaan syntyi kolme alaluokkaa, jotka ovat henkilökunnan näkemyksiä lapsen palauttamisesta, henkilökunnan resurssiongelmat sekä laitoksen ulkopuolisen avun tarve lapsen palauttamiseksi. Vaikeutunutta lapsen palauttamista laitokseen ja siihen liittyviä alaluokkia kuvataan kuviossa 6.

Kuvio 7: Vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen

Haastatelluilla ohjaajilla oli monia näkemyksiä lakimuutosten vaikutuksista lapsen palauttamiseen. Erilaiset käytännön ongelmat nousivat esille vastauksista. Lapsia oli myös vaikeata palauttaa laitokseen. Paljon hatkaavat lapset koettiin ongelmaksi, sillä työkalut hatkasta etsimiseen ilmoitettiin olevan vähissä. Vastauksista heijastui myös selkeä muutos entiseen. Ennen lapsia pystyttiin hakemaan hatkasta nopeammin ja tehokkaammin.

Kyllähän me ennen haettiin, että meillä on niin kuin vähentynyt se. Onneksi ei ole aivan niin hatkaavia kavereita kuin joskus oli, mutta jos olisi, niin kyllä me olisimme aika vaikeuksissa.

Lapsen palauttaminen laitokseen koettiin olevan ennen kaikkea henkilöstöressurssikysymys. Ohjaajien mielestä lapsen palauttaminen olisi vaikeaa toteuttaa henkilöstön puolesta, jos pitkäaikaisia työntekijöitä ei olisi saatavilla. Vanhempien ja fyysisesti voimakkaampien lasten, sekä kaukaa laitoksesta löydettyjen lasten palauttaminen koettiin yhtä lailla vaikeaksi toteuttaa.

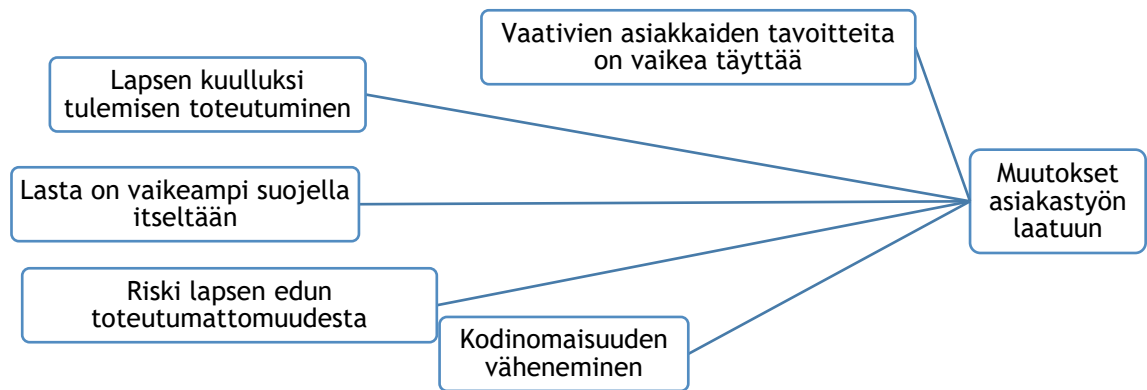
Isompien nuorten kanssa voisi olla hyväkin, että olisi joku palvelu, kuin että laitoksesta lähtisi vaikka kaksi naista hakemaan isoa poikaa, joka saattaa pistää fyysisesti vastaan. Se voikin olla kohta hatkassa uudestaan. Toinen on, että jos jonkun tarvitsee hakea kaukaa. Välillä nämä hatkalaiset voivat olla pitkäläkin, niin siinä henkilöstöä vaaditaan laitokselta aika paljon, mikäli ei saada ulkopuolista apua.

Yleisesti ottaen ohjaajat kokivat ulkopuolisen avun tarpeelliseksi. Viranomaisavun tarve koettiin tärkeänä, mutta kokemus oli, että poliisi harvoin ehtii kiireen vuoksi palauttaa lasta laitokseen. Ohjaajat kertoivat, että ulkopuolisia palveluita oli käytetty ennen lakimuutoksia jonkin verran. Niiden käyttö oli tarkasti harkittua ja varsinkin fyysisesti isokokoisten lasten kanssa ulkopuolisen avuntarpeen koettiin olevan edelleen voimissaan.

Laitoksen ulkopuolella et voi oikein lähteä etsimään sitä ja pitää olla viranomaisten apua ja sitten jos löydät niin pitää olla apu. Ehkä tällainen, että joku muu olisi voinut sen palauttaa, niin kyllä siinä minusta oli hyväkin puolia.

5.2.3 Muutokset asiakastyön laatuun

Vastausten mukaan syntyi viisi alaluokkaa, jotka ovat vaativien asiakkaiden tavoitteita on vaikea täyttää, lapsen kuulluksi tuleminen toteutumisen, lasta on vaikeampi suojella itseltään, riski lapsen edun toteutumattomuudesta sekä kodinomaisuuden väheneminen. Muutoksia asiakastyön laatuun sekä siihen liittyviä alaluokkia kuvataan kuviossa 8.

Kuvio 8: Muutokset asiakastyön laatuun

Haastateltujen ohjaajien näkemys nykytilasta oli, että juuri haastavimpien ja moniongelmaisten asiakkaiden kohdalla sijaishuollon tavoitteita on vaikeampaa täyttää lakimuutosten vuoksi. Ohjaajien mukaan päihdeongelmaisilla lapsilla esimerkiksi seulojen ottaminen on kriittinen tapa ehkäistä lapsen päihteidenkäyttöä. Asia koettiin ongelmaksi sijaishuollon tavoitteiden täyttymiselle tilanteessa, jossa seuloilla ei voida varmistaa lapsen päihteettömyyttä. Asiakastyön laadun koettiin kärsivän tällaisissa tilanteissa, joissa sijaishuollon tavoitteisiin vastaaminen hankaloitui. Vastausten mukaan koettiin eräänlaista voimattomuutta, kun lastensuojelulla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa lapsen päihteidenkäytön katkaisemiseen. Paljon hatkaavilla lapsilla koulunkäynnin koettiin vaarantuvan, kun lapsen palauttaminen laitokseen on vaikeutunut.

Kyllähän se hankaloittaa sijaishuollon toteutumista. Kontrolliseuloja pitäisi pystyä ottamaan ja varmistamaan, että kaveri on päihteetön.

Jos päihdeseuloja ei voi ottaa, vaikka koetaan tarpeelliseksi. Se voi vaikuttaa niihin tavoitteisiin isosti. Siinä voi pitkään olla lapsella päihteidenkäyttöä ja lapsi ei myönnä sitä, emmekä me voi sitä millään varmistaa.

Tietenkin juuri tämä hatkaaminen on yksi. Ei pystytäkään hakemaan ja sitä kautta ei saada katkaistua sitä, jos on pitkään hatkassa.

Lapsen kuulluksi tuleminen toteutuu haastattelujen mukaan yhtä hyvin, tai jopa paremmin, kuin ennen lakimuutoksia. Lapsen kuuleminen häntä koskevissa asioissa oli lisääntynyt selvästi. Toisaalta esimerkiksi neuvotteluiden rakennetta kritisoitiin. Vastauksista ilmeni myös, että lapsi ei välttämättä aina ole itse neuvotteluissa keskiössä, ja että hän saattaa vain vastailta valmiisiin kysymyksiin. Lapsen aidon kuulemisen kerrottiin myös oleva vahva organisaatiokohtainen työkäytäntö.

Kyllä se toteutuu. Nuoren mielipide selvitetään meillä hyvin monessa asiassa.

Vastausten mukaan kävi ilmi, että tiettyjä lapsia voi olla vaikeampi suojella itseänsä vahingoittavalta käyttäytymiseltä. Huoli kykenemättömyydestä puuttua ongelmiin nousi esille

vahvasti. Ohjaajat kokivat liian vapaamielisen kasvatuksen johtaneen tilanteeseen, jossa kaikista rajoja vaativista lapsista ei välttämättä pystytä pitämään huolta. Lapsen itsemääräämisoikeuden koettiin menneen liian pitkälle lakiuudistuksen myötä. Lapsen koskemattomuuden suojan ei koettu suojelevan lasta kaikissa tilanteissa.

Pitäisi pystyä suojelemaan lasta häntä itseänsä vahingoittavalta käytökseltä. Niitä työkaluja on viety pois lakimuutoksen myötä. Nuori saa aiheuttaa itselleen haittaa ilman, että lastensuojelu pystyy tekemään asialle mitään.

Jossain kohtaa, kun ajatellaan vain nuoren etua ja itsemääräämisoikeutta, niin hyvää tarkoittaessa aiheutetaan lopulta pahaa. Jos nuorelle annetaan liikaa itsemääräämisoikeutta ja hän ei ole kyvykäs ottamaan vastuuta, niin lopputulos on päinvastainen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että moniongelmaisilla ja päihteitä käyttävillä nuorilla lapsen edun puutteellinen toteutuminen koettiin nykyisen lainsäädännön puitteissa riskiksi. Suurimmalla osalla sijoitetuista lapsista lapsen edun koettiin toteutuvan, mutta pienellä joukolla lastensuojelulain koettiin olevan ristiriidassa lapsen edun kanssa. Vaikeutunut rajoitustoimenpiteiden käyttö koettiin ongelmaksi tässäkin teemassa. Osalla lapsista lapsen edun toteutumisen koettiin olevan sidoksissa juuri mahdollisuuksiin estää päihteidenkäyttöä ja hatkaamista rajoitustoimenpitein. Lapsen edun toteutumisen koettiin olevan hyvin yksilösidonnainen asia. Ohjaajat eivät kokeneet lain olevan suoraan lapsen etua vastaan, mutta oli tilanteita, joissa lastensuojelulain toimiminen tietyille lapselle kyseenalaistettiin.

Näkisin vähän, että välttämättä ei toteudu aina. Ja sitten taas minun mielestäni liian vapaata tämä kasvatusta on ja yhteiskunta on mennyt siihen. Nimenomaan tämmöisiä on täällä, jotka tarvitsevat rajoja, ei se siitä näkökulmasta toteudu kunnolla. Mutta hirveästi riippuu myös tapauksesta.

Siellä on paljon hyvääkin, että lapsella kuuluu olla hyvä hoito ja oikeus hyvään kohteluun.

Päihdeseulojen ottamista vastaan on lapsella aika vahva se suoja laissa, vaikka ei sellaisesta suojasta voi kaikkien lasten kohdalla puhuaakaan.

Kodinomaisuuden häviäminen työstä ilmiönä nousi vastauksissa esille hyvin vahvasti. Lastensuojelulain muutosten oli koettu vieneen lastenkotityötä kauemmas kodinomaisuudesta ja aidosta kasvatustyöstä. Vastausten mukaan koettiin, että lastenkotilasten erilainen rajoittaminen verrattuna omiin lapsiin kotona vähensi ympäristön kodinomaisuutta. Lasten pitkälle laissa turvattu itsemääräämisoikeus oli myös tekijä, jonka koettiin vähentävän kodinomaisuutta. Myös lapsen kuuleminen perusteltujen rajoitustoimenpiteiden jälkeen koettiin ristiriitaisena, sillä kotona kasvatettavia lapsia ei tarvitse kuulla vanhempien päätösten suhteen.

Semmoinen aito kasvatustyö on hävinnyt ja semmoinen kodinomaisuus ja kaikki.

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyössä selvitettiin, kuinka lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Tavoitteena oli selvittää, miten ohjaajat ovat kokeneet lakimuutosten vaikuttaneen käytännön asiakastyön laatuun sekä ohjaajan työn vaativuuteen. Erityisesti haluttiin selvittää, olivatko lakimuutokset vaikuttaneet ohjaajien mahdollisuuksiin tehdä laadukasta sijaishuollon työtä. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin, miten ohjaajan työssä tarvittavat kompetenssit ovat muuttuneet ja minkälaisella tasolla ohjaajien lainsäädännöllinen osaaminen on.

Tutkimustulosten analyysivaiheessa nousi esille teemoja, jotka kuvastivat lakimuutosten vaikutuksia ohjaajan työhön ja asiakastyössä tapahtuneita muutoksia. Tulosten perusteella lakimuutokset olivat vaikuttaneet ohjaajan työn luonteeseen ja osaamisvaatimuksiin, sekä monelta osin käytännön asiakastyön laadukkaaseen toteuttamiseen. Tässä opinnäytetyössä tutkimustulokset vastasivat tutkimusongelmaan ja vaikuttavaa tietoa syntyi enemmän, kuin osattiin odottaa.

Ohjaajat kertoivat lakimuutosten vaikuttaneen työn vaativuuteen monella tavalla. Vastausten perusteella työssä suoriutuminen oli muuttunut monelta osin epävarmemmaksi. Epävarmuuden koettiin lisääntyneen juuri lakimuutosten vuoksi ja ohjaajien yleinen mielipide oli, että uudistunut lastensuojelulaki ei aina mahdollista selkeätä ja vastuullista toimintaa ja päätöksentekoa laitoksessa. Epävarmuus nähtiin tekijänä, joka aiheutti uskalluksen puutetta työssä. Kaikki ohjaajat eivät olleet henkilökohtaisesti kokeneet uskalluksen puutetta, mutta ilmiö tunnistettiin ja oli nähty työkentällä. Korkka (2019) on tuonut esille tutkimuksessaan hyvin samankaltaisia tuloksia. Hänen mukaansa rajoitustoimenpiteisiin liittyvät epäselvyydet ovat johdaneet tilanteeseen, jossa työntekijät saattavat epäröidä rajoituspäätöksien tekemistä. Ohjaajat eivät välttämättä uskalla rajata lapsia, sillä he saattavat pelätä rajoittamisen tulkitsemista rikkomukseksi. (Korkka 2019, 59.)

Rajoitustoimenpiteiden ja kotikasvatuksellisen rajaamisen raja koettiin hämäräksi. Suurin epävarmuus liittyikin juuri rajoitustoimenpiteiden ympärille. Laitoksen arjessa esiintyi tilanteita, joissa oli hyvin haastavaa tulkita rajaamisen tarvetta ja mahdollisuutta oikeaoppisesti. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa lapsen syömisen, rahankäytön ja puhelimen käytön rajaaminen. Ohjaajat kertoivat, että laki ei määritä tarpeeksi selkeästi, miten lasta saa rajata ilman virallista rajoituspäätöstä. Tilanteet olivat aiheuttaneet näkemyseroja ja sekavia tilanteita eri työntekijöiden välillä. Vastausten perusteella voidaan todeta, että ohjaajat tarvitsevat selkeätä ja helposti tulkittavaa lastensuojelulainsäädäntöä päivittäiseen työhön ja päätöksentekoon lastenkodissa. Kyky suorittaa työtä lainsäädännön mukaisesti koettiin tärkeäksi. Kun uusi lastensuojelulaki on tullut voimaan, monia asia on hämärtynyt ohjaajan näkökulmasta. Ilman selkeää lainsäädäntöä kyky tehdä laadukkaita ja oikeita päätöksiä on

vaikeutunut. Myös lapsella on oikeus siihen, että lastensuojelulakia voidaan tulkita yhteneväisesti ohjaajasta riippumatta.

Kaikista vastauksista oli luettavissa samanlainen näkemys siitä, että uudistunut lastensuojelulaki sisältöineen oli muuttanut mahdollisuuksia vastata tiettyjen asiakkaiden tarpeisiin ja tavoitteisiin. Haittoja aiheuttavat muutokset koskettivat vain osaa asiakkaista, eli suurimmalla osalla asiakastyön laadun ei koettu muuttuneen. Ohjaajien mielestä keinoja tehdä työtä oli viety pois ja lakimuutokset olivat aiheuttaneet suoranaisia ongelmia tiettyjen asiakkaiden kanssa. Lapsen itsemääräämisoikeus oli viety ohjaajien mielestä liian pitkälle. Nimenomaan lapsen pitkälle viety itsemääräämisoikeus nähtiin monien ongelmien juurisyyksi. Myös Korkka (2019) on esittänyt, että lastensuojelun ohjaajilta on viety keinoja pois rajoittamisesta. Hänen mukaansa lapsia haluttaisiin suojella, mutta lainsäädäntö ei aina mahdollista sitä. Rajoitustilanteita on tulkittu ihmisoikeusrikkomuksiksi ja selkeät keinot puuttuvat sen vuoksi. (Korkka 2019, 56-57.)

Ohjaajien vastausten perusteella lakimuutokset olivat aiheuttaneet työssä kompetenssien muutoksia. Ohjaajat olivat kokeneet vastuun lisääntyneen, kun rajoituspäätösten tekoa oli alettu siirtämään esimieheltä työntekijätasolle. Juuri tämä oli aiheuttanut lainsäädännöllisen osaamisen tärkeyden korostumista rivityöntekijän näkökulmasta. Myös lastensuojelulain muutokset itsessään olivat aiheuttaneet lainsäädännöllisen osaamisen päivittämisen tarvetta. Helsingin kaupunki oli järjestänyt koulutuksia, mutta mitään yhtenäistä linjaa koulutuksen riittävyyden suhteen ei tullut vastauksissa ilmi. Vastauksissa näkyi tämänhetkisen osaamisen riittäminen, mutta toisaalta myös täydennyskoulutuksia kaivattiin. Ohjaajat näkivät lainsäädännöllisen osaamisensa olevan pääosin riittävä. Myös vahvan ammattitaidon tarve ja arvo nousivat esille vastauksista. Vaikuttaa jopa siltä, että ammattitaidon merkitys työn kannalta on korostunut lakimuutosten myötä. Porko ym. (2018) ovat raportoineet ammatillisuuden merkityksestä lastenkotityössä. THL:n tuottamassa selvityksessä kävi ilmi, että ammatillisuus oli vahvistunut lastensuojelulaitoksissa kautta maan. (Porko ym. 2018, 27-28.) Itsevarmuuden käsite nousi esille hyvin monessa kohtaa. Ohjaajat kokivat itsevarmuuden olevan entistä tärkeämpää, kun lain tulkittavuus ja selkeys oli heidän kokemustensa mukaan heikentynyt. Vastausten perusteella voidaan todeta, että ohjaajat tarvitsevat työssään vahvaa ammatillista osaamista ja itsevarmuutta selviytyä epäselvistä tilanteista. Pitkään alalla työskennelleillä ohjaajilla lakimuutosten vaikutus työnteon sujuvuuteen ei ole välttämättä niin suuri. Nuoremmilla työntekijöillä ammatillinen identiteetti ei välttämättä ole vielä muodostunut yhtä vahvaksi voimavaraksi työssä ja epäselvät tilanteet voivat aiheuttaa enemmän lamaantumista ja kykenemättömyyttä. Täydennyskoulutuksia kaivattiin muun muassa rajoituspäätösten laatimisen ja arvioinnin suhteen. Aineiston perusteella ohjaajien lainsäädännöllinen osaaminen on hyvällä tasolla. Rajoituspäätöksiin liittyvät epäselvyydet aiheuttavat kuitenkin lain tulkintavaikeuksia. Tulevaisuutta ajatellen voisi olla hyvä, että Helsingin kaupunki tarjoaisi halukkaille lastensuojelun

ohjaajille mahdollista lisäkoulutusta. On työnantajan, työntekijän ja ennen kaikkea lapsen etu, että työntekijä on kunnolla perehdytetty lainsäädännön tulkintaan.

Lapsen laitokseen palauttamiseen liittyvissä vastauksissa ohjaajat toivat esille useita palauttamista hankaloittavia tekijöitä. Pitkän matkan päässä olevat ja mahdollisesti fyysisesti vahvat lapset koettiin palauttamisen kannalta resurssiongelmaksi. Ohjaajat kertoivat, että lasten luvattomien poissaolojen kestot olivat kasvaneet, ja että nykyisen lainsäädännön myötä hatkanneita lapsia oli käytännössä jopa mahdotonta palauttaa laitoksen oman henkilökunnan voimin. Viranomaisten apua oli ollut vaikea saada. Ulkopuolisia palveluita ei ollut vastausten perusteella kovinkaan paljoa Lemmilässä käytetty ennenkään, mutta mahdollisuutta sellaisen käyttöön oli pidetty arvokkaana lisäoptiona. Vastausten perusteella voidaan todeta, että nykyinen lainsäädäntö ei välttämättä palvele lapsen palauttamista parhaalla mahdollisella tavalla. Vastuunjako lapsen palauttamisessa on polarisoitunut ja laitoksille annetaan asiassa liiallinen vastuu, joka lisää laitosten henkilöstöresurssien kuormitusta. Kiire ja kuormitus eivät valitettavasti ole uusi ilmiö lastensuojelujärjestelmässä. Alhasen (2014, 43) mukaan työntekijöiden vähyys aiheuttaa kiirettä kaikilla lastensuojelun osa-alueilla. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan laitos on oikeutettu saamaan apua lapsen etsimiseen poliisilta ja sosiaaliviranomaiselta. Kuitenkin ohjaajien mukaan apua viranomaisilta on saatu vain harvoin, ja poliisikaan ei lähtökohtaisesti suostu palauttamaan lasta laitokseen, vaikka tämän kiinni saisi.

Aineiston perusteella lastensuojelulain muutokset olivat vaikuttaneet lastenkodissa tehdyn asiakastyön laatuun. Ohjaajat olivat kokeneet, että haastavien ja moniongelmaisten lasten sijaishuollon tavoitteita voi olla vaikeampi täyttää ja toteuttaa lakimuutosten vuoksi. Esimerkiksi kontrollimielessä otettavat päihdeseulat koettiin erittäin tarpeellisiksi, sillä ne voivat olla ainoa keino varmistaa lapsen päiheteettömyys. Lapsen sijaishuollon tavoitteina voi olla esimerkiksi päiheteettömyyden edistäminen tai koulunkäynnin turvaaminen. Jos lapsen päiheteettömyyttä ei voida varmistaa seuloilla tai koulunkäyntiä turvata, kun lasta ei kyetä palauttamaan laitokseen, aiheutuu lapsen tavoitteiden täyttymiselle ongelmia. Tässä mielessä voidaan todeta, ettei uudistunut lainsäädäntö välttämättä tue lapselle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Näin ollen lakimuutosten voidaan todeta vaikuttaneen ohjaajien mahdollisuuksiin tehdä laadukasta sijaishuollon työtä.

Ohjaajat kokivat, että lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen toteutuu ongelmitta nykyisen lainsäädännön turvin. Lapsen kuulemisen korostaminen laissa nähtiin jopa asiana, joka saattaa edistää ohjaajan yritystä kuulla lasta parhaansa mukaan. Yksilön etu koettiin myös olevan laissa ainakin näennäisesti hyvinkin taattu.

Tuloksissa kävi ilmi, että lasta saattaa olla nykyisin vaikeampi suojella itseltään. Tällä viitataan tilanteeseen, jossa lapsi aiheuttaa itse itselleen fyysistä tai psyykkistä haittaa ilman, että henkilökunta pystyy puuttumaan tilanteeseen. Haastateltavien mukaan tilanne voi olla

vaikkapa lapsen päihteidenkäyttö. Lapsi ei todennäköisesti itse koe asiaa ongelmaksi. Tällaisessa tilanteessa sijaishuollon laatu kuitenkin heikkenee turvattomuuden vuoksi. Lapsen kokema turvallisuutta pitäisi nimittäin edistää ja huomioida jokaisessa tilanteessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 14). Lapsen edun toteutuminen voi olla joskus hankala määritellä, mutta on selvää, että ohjaajilla tulisi olla keinot estää lasta vahingoittamasta itseään. Lapsen edun toteutumattomuus koettiin muutenkin realistiseksi uhaksi. Riski lapsen edun toteutumattomuudesta koettiin jälleen olevan suurin moniongelmaisilla ja päihteitä käyttävillä lapsilla. Jos päihteitä käyttävän lapsen päihteettömyyttä ei voida varmistaa tai erittäin rajoittoman lapsen käytöstä ei voida rajata rajoituspäätöksillä, ei lapsen etu välttämättä toteudu. Ohjaajien vastauksissa näkyi ongelman marginaalisuus, sillä suurimpaan osaan lapsista asian ei koettu vaikuttavan. Vastausten perusteella uusi lastensuojelulaki voi heikentää lapsen etua ja laadukasta sijaishuoltoa tiettyjen lasten kohdalla. Ongelma ei ole yksiselitteinen. Erilaiset lapset tarvitsevat hyvinkin erilaista rajausta, mutta kaikkia tulisi kuitenkin kyetä rajaamaan saman lastensuojelulain ehdoilla. Nyholmin (2006) tutkimus tukee käsitystä lapsen edun problematiikasta. Tutkimuksessa lapsen edun käsitettä ja toteutumista tarkasteltiin monesta näkökulmasta. Lapsen edun määritelmiä on erilaisia ja ne kaikki korostavat lapsen yksilöllisyyttä. Huostaanotossa lapsen etu on abstrakti käsite, jolle annetaan merkitys lapsen yksilöllisen tilanteen mukaan. (Nyholm 2006, 73.) Porko ym. (2018, 30) toteavat, ettei lapsen etua ja sijaishuollon tarkoitusta kokonaisuusina välttämättä ymmärretä aina tarpeeksi hyvin. Joillain lapsilla heidän etunsa toteuttaminen vaatii aineiston perusteella päihteettömyyden varmistamista. On sanomattakin selvää, että laitoksesta karanneen lapsen etu on hänen mahdollisimman nopea palauttaminen laitokseen. Lapsen etu voi olla myös johonkin muuhun asiaan liittyvä, kuten itselle haitallisen syömisen rajaaminen. Myös Korkka (2019, 59) on esittänyt, että lastensuojelulain pitäisi antaa selkeämmät työkalut suojella lapsia heidän omilta haitallisilta valinnoiltaan. Aineiston perusteella nykyinen lainsäädäntö ei näytä antavan näihin asioihin yksiselitteisiä vastauksia. Tämä vie työntekijöiltä keinoja toteuttaa lapsen aitoa etua. Jos lainsäädäntö heikentää joltain osin lapsen edun toteuttamista tai tavoitteiden täyttymistä, tulisi sen toimivuutta näiltä osin tarkastella uudestaan.

Ohjaajien vastausten perusteella uudistunut lastensuojelulaki on aiheuttanut sivuvaikutuksena kodinomaisuuden vähenemistä laitospäristössä. Aidon kasvatustyön koettiin vähentyneen. Aitoa kasvatustyötä edistävinä tekijöinä mainittiin ohjaajien kyky kasvattaa ja rajata lapsia ilman ongelmia. Sitä heikentävinä tekijöinä mainittiin työssä kasvanut epävarmuus ja itsevarmuuden puute, jotka on jo aiemmin mainittu tulosten esittelyssä. Vastausten perusteella ohjaajia häiritsi se, että lastensuojelulaki ei mahdollista lasten kasvattamista samalla tavalla, kuin omia lapsia kasvatetaan kotona. Erilaiset rajoituspäätösten valitusoikeudet saivat myös kritiikkiä ohjaajilta. Myös Laakso (2009) puhuu kodinomaisuuden merkityksestä lastenkotityössä. Hän sisällyttää kodinomaisuuden kotitapaisuuden käsitteeseen. Jotta lapselle voidaan tarjota mahdollisimman normaali arki, pitää kaikissa ratkaisuissa pyrkiä

kodinomaisuuteen. (Laakso 2009, 253.) Korkka (2019, 57) on esittänyt, että ohjaajien mielestä lasta on helpompi rajata kotiolosuhteissa, kuin laitoksessa. Aineiston perusteella ei voida vetää selkeätä johtopäätöstä siitä, onko kodinomaisuuden väheneminen vaikuttanut negatiivisesti sijaishuollon laatuun. Se vaikuttaa kuitenkin häiritsevän työntekijöitä ja työn suorittamista. Tätä johtopäätöstä tukee Korkan (2019) tutkielma.

Opinnäytetyön perusteella ohjaajan työnkuva lastensuojelulaitoksessa on muuttunut vaativammaksi. Vaativuutta ovat lisänneet lakimuutokset sekä niiden mukanaan tuomat ristiriita-, ongelma-, ja epäselvyytilanteet. Ohjaajat kokevat, että työssä tarvitaan enemmän itsevarmuutta ja vahvaa ammatillista osaamista. Nämä voivat toimia ammatillisina voimavaroina ongelmatilanteissa. Yhteneväistä vastausta lisäkoulutuksen tarpeesta ei saatu. Jotkin ohjaajista kuitenkin kertoivat kaivanneensa täydennyskoulutusta lain tulkitsemiseen. Vastausten perusteella uudistunut lastensuojelulaki on joiltain osin muuttanut mahdollisuuksia vastata lapsen etuun ja sijaishuollon tavoitteisiin haastavien asiakkaiden kohdalla. Ero näkyi nimenomaan haastavasti ja holtittomasti käyttäytyvien lasten, sekä pienemmistä ongelmista kärsivien lasten välillä. Ongelmat liittyvät eri rajoitusten toteuttamisen haasteisiin niitä paljon tarvitsevien lasten kohdalla. Lapsen vahvan itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden suojan koettiin olevan välillä ristiriidassa lapsen edun toteutumisen kanssa.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöllä onnistuttiin saamaan vastauksia lakimuutosten vaikutuksista ohjaajan työnkuvaan ja asiakastyön laatuun lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyössä haastateltiin lastensuojelulaitoksen ohjaajia, joilla on vankka ammatillinen tausta ja työkokemus.

Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuoltopaikan on alettava etsimään lasta välittömästi luvattoman poissaolon alettua (417/2007). Ohjaajien kokemusten mukaan tämä on käytännössä erittäin haastavaa. Resurssijakaan ei voida etukäteen suunnitella karkulaisten etsimisen varalta. Lastensuojelussa on muutenkin pulaa työntekijöistä ja taloudelliset paineet ovat kunnissa kovat. On epäloogista ajatella, että työntekijöitä palkattaisiin kaiken varalta vuoroihin enemmän vain sen vuoksi, että hatkassa olevaa lasta voitaisiin lähteä etsimään tehokkaammin. Hoikkalan (2020) mukaan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamiseen tehtiin tiukennuksia, koska lapsia oli palautettu laitoksiin epäselvin käytäntein ja lainvastaisesti. On kuitenkin mahdollista, että monet laitokset ovat käyttäneet ulkopuolisia palveluita ilman, että lapsen oikeudet tai turvallisuus olisivat vaarantuneet palauttamisen aikana. Kysymys on loppujen lopuksi siitä, kuinka lapsi voidaan eri toimijoiden yhteistyönä palauttaa laitokseen mahdollisimman nopeasti ja turvallisesti. Tärkeintä on siis lapsen turvallinen ja asiallinen palauttaminen, eikä niinkään mikä viranomainen lapsen palauttaa. Nykyisen lainsäädännön mukaan ohjaaja ei esimerkiksi saa käydä luvatta poistuneeseen lapseen kiinni, mikäli tämä

saadaan kiinni laitoksen ulkopuolella (417/2007). Tässä tapauksessa ohjaajalla ei realistisesti ole muuta vaihtoehtoa kuin yrittää saada lapsi puheella mukaan tai soittaa poliisi paikalle. Tänä aikana lapsi ehtii halutessaan paeta paikalta. Asiassa on ajateltu hyvin pitkälle lapsen itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuuden suoja, jotka turvataan kaikille perustuslaissa (731/1999). Tässä kohtaa itsemääräämisoikeuden ensisijaisuus verrattuna myöskin perustuslaissa (731/1999) turvattuun oikeuteen turvallisuuteen voidaan kyseenalaistaa. Onko lapsen etu se, että hänet voidaan palauttaa luvattomalta karkureissulta tarvittaessa pakotettuna, vai se, että hän saa pitää kiinni koskemattomuudestaan kiinniottotilanteessa?

Laadukas ja helposti tulkittavissa oleva lainsäädäntö on äärimmäisen tärkeä lastensuojelun toteutumisen kannalta. Lapsen oikeus tulee esille monessa kohdassa lastensuojelulakia. Pitää myös muistaa, että lapsen laadukas sijaishuolto voi toteutua vain, mikäli ohjaajat kykenevät toteuttamaan sitä lainsäädännön pohjalta. Lastensuojelulaki määrittelee hyvin pitkälti sitä, mitä lastensuojelun ohjaajat voivat työssään tehdä. Saastamoinen (2020, 8-9) korostaa, että asiallinen ja laadukas sijaishuolto vaatii ohjaajalta paljon työtä ja korkeaa osaamista sekä ammattitaitoa. Tämä on totta. On selvää, että ohjaaja toimii asiantuntijatehtävissä ja on vastuussa työstään. Lainsäädännön pitäisi kuitenkin olla niin tarkasti laadittu, että sellaisia mustia aukkoja, joita tässä tutkielmassa on tullut ilmi, ei voisi päätöksenteossa syntyä. Opinnäytetyön aineiston mukaan lastensuojelun sijaishuollossa lapsia joudutaan joissain tapauksissa rajaamaan puutteellisella ja osin epäselvällä lainsäädännöllä. Samanlaisia tuloksia on esittänyt myös Korkka (2019, 57). Työntekijöillä ei ole aina selkeää muuttia, jota käyttää työssä. Kun yhtälöön lisätään vielä se, että työntekijä on juridisesti vastuussa päätöksistään, niin asetelma ei välttämättä olekaan edullinen lapsen edun toteutumisen kannalta. Ohjaajan pitää kyetä tekemään päätöksensä lain pohjalta ja sitä tulkiten. Puutteellisilla perusteilla kokeineenkaan ammattilainen ei voi varmistaa asiakastyön laatua.

Aiheesta on uutisoitu mediassakin paljon. Työkentällä ajatellaan yleisesti, että lakimuutokset ovat heikentäneet entisestään ohjaajien mahdollisuuksia puuttua haastaviin tilanteisiin. Alalla koetaan varsin laajalti, että lapsen itsemääräämisoikeuden korostamisessa on menty liian pitkälle ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä on tullut liian vaikeaa. Myös luvatta laitoksesta poistuneiden eli ”hatkanneiden” lasten palauttaminen on aiheuttanut päänvaivaa, kun uuden lain mukaan lapsen etsimisessä ja palauttamisessa ei enää voi käyttää yksityisiä toimijoita. (Keski-Heikkilä 2020a; Keski-Heikkilä 2020b.)

Opinnäytetyön tulokset ovat osaltaan ristiriidassa lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Lapsella on oikeus myös laadukkaaseen lastensuojelulakiin, koska hänen etuansa pitää kyetä ajamaan sen pohjalta. Kuten opinnäytetyön teoriaosuudessa on tullut ilmi, on lapsen etu monitahoinen käsite. Se ei ole helposti selitettävissä ja saattaa olla hyvinkin yksilöllinen asia. Täten lapsen edun toteuttaminenkaan ei ole yksiselitteistä. Sijaishuollon laatuksiteerien mukaan lastensuojelun tulee olla turvallista, laadukasta ja sijaishuollon tavoitteet täyttävää

(Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 38). Tutkimustulosten mukaan lastensuojelulaki aiheuttaa tilanteita, joissa lapsen etu ei toteudu, vaikka päätökset ja toiminta tehdään lakiin perustuen. Tällaisissa tilanteissa pitäisi punnita asioiden suhteellisuutta. Hyvä esimerkki on se, ettei ohjaaja saa ottaa luvatta poistunutta lasta kiinni laitoksen ulkopuolella. Tällä perustellaan lapsen koskemattomuutta. Kiinnipito on päätöksenalainen rajoitustoimenpide, jota voidaan soveltaa lapseen vain laitoksen alueella tai ajoneuvossa kuljetuksen aikana (417/2007). Tässä kohtaa lastensuojelulaki hankaloittaa lapsen edun toteutumista. Lapsen luvattoman poissaolon jatkuminen keinojen puutteen vuoksi tuskin on lapsen edun mukaista.

Aineistosta nousi esille itsemääräämisoikeus lapsella, joka ei kykene pitämään itsestään lainkaan huolta. Opinnäytetyön tulosten mukaan kykenemättömyys ottaa päihdeseuloja tietyissä tilanteissa saattaa aiheuttaa haittaa lapsen sijaishuollon tavoitteille tai hänen etunsa toteutumiselle. Rajoitustoimenpide saattaisikin olla tässä kohtaa lapsen etu. Lastensuojelulakia päivitettäessä lainsäätäjät ovat halunneet korostaa lapsen itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta hyvin paljon. Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon, kuinka paljon järjestelmän historia tuntee lasten huonoa kohtelua ja mielivaltaista rajoittamista. Rehellisyyden nimissä pitäisi kuitenkin huomioida, että laitoksissa on myös erittäin haasteellisesti käyttäytyviä lapsia, jotka vaativat paljon rajaamista jo oman turvallisuutensa vuoksi. Kaikki nämä asiat ja tämän opinnäytetyön tutkimustulokset huomioon ottaen voidaan päätellä, että lastensuojelulain viimeisimmässä muutoksissa on menty osittain väärään suuntaan. Tämä on aiheuttanut laadukkaan sijaishuollon vaarantumisen tietyillä sijoitetuilla lapsilla.

Vaikka kodinomaisuuden väheneminen koettiin harmillisena ilmiönä, ei sitä suoranaisesti voida laskea sijaishuollon laatua laskevaksi tekijäksi. Toki se voi sitä joissain tapauksissa olla. Lapsen etu on kasvaa mahdollisimman kodinomaisessa ympäristössä. Kodinomaisessa ympäristössä aikuinen on auktoriteetti, jonka ei tarvitse miettiä pystytäänkö lasta rajaamaan vai ei. Rajoittamisen vaikeus heikentää selkeästi kodinomaisuutta, jos tilannetta verrataan lapsen kasvattamiseen kotona. Kodinomaisuutta heikentävät muutokset voivat siis jossain määrin heikentää lapsen edun toteutumista. Lapsen oikeusturvan kannalta on hyvä asia, että hänellä on valitusoikeus rajoituspäätöksestä. Voidaan kuitenkin kysyä, onko lapsen oikeus valittaa perustellusta päätöksestä normaalia lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Lapsen etua on myös normaali, läheinen ja turvallinen suhde laitoksessa työskentelevään ohjaajaan. Ideaalisti tällaisen vuorovaikutussuhteen pitäisi muistuttaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta.

Tutkimuksellinen opinnäytetyö tuotti uutta tietoa tärkeäksi koetusta aiheesta, jota ei ole vielä ehditty tutkia. Osa tässä tutkielmassa saaduista tuloksista on ollut kenties aavistettavissa lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa. Julkista keskustelua lastensuojelulain muutoksista on käyty läpi mediassa jo vuodesta 2020 asti (Keski-Heikkilä 2020a; Keski-Heikkilä 2020b). Opinnäytetyö tuotti myös sellaista tietoa, jota ei osattu ennalta odottaa. Aineistosta

noussut yllättävä ja huolestuttavakin ilmiö oli kodinomaisuuden väheneminen lakimuutosten vaikutuksesta. Tietämys lakimuutosten vaikutuksesta asiakastyöhön lastensuojelussa on tärkeää, jotta asiakastyön laatua voidaan varmistaa ja kehittää. Yhtä lailla tämä tietämys on tärkeää ohjaajan työtehtävien, koulutuksen ja osaamisen kehittämiseksi. Työelämän pitää kyetä reagoimaan näihin muutoksiin, jotta asiakastyön laadunvarmistus pysyy ajan tasalla. Varsinaista tutkimustietoa lakimuutosten vaikutuksista ohjaajan työhön ei ollut vielä saatavilla tätä opinnäytetyötä tehdessä. On toivottavaa, ettei tämä tutkielma jäisi ainoaksi selviytykseksi lakimuutosten vaikutuksista. Opinnäytetyö antoi vastauksia ohjaajan työnkuvaa, ammatillista osaamista ja asiakastyön laatua koskeviin kysymyksiin. Sen avulla saatu tieto herätti myös kuitenkin lisätutkimustarpeita varsinkin asiakastyön laatua koskevissa asioissa ja epäselvissä kysymyksissä.

Luotettavuutta arvioitiin läpi koko opinnäytetyöprosessin. Tutkimusta ohjaavana viitekehiksenä pidettiin koko ajan hyvän tieteellisen tutkimuksen toteuttamisen periaatteita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021). Haastattelurunko suunniteltiin huolella ja testattiin koehaastattelulla ennen varsinaisia haastatteluja. Tiedonantajat valikoitiin huolellisen taustaselvityksen avulla. Tällä haluttiin varmistaa, että haastatteluissa saataisiin paras mahdollinen kokemuseräinen tieto. Haastattelutiedon luotettavuutta parannettiin saatekirjeellä, jossa kerrottiin tutkimuksen taustasta ja tarkoituksista. Ennen varsinaista haastattelua tutkimusongelma avattiin vielä suullisesti kaikille tutkittaville. Kaikki haastateltavat osallistuivat tutkimukseen hyvällä mielin, joten heidän voidaan olettaa antaneen hyvää ja laadukasta tietoa. Luotettavuutta lisäsi myös täsmentävien kysymysten kysyminen.

Tutkimuksen luotettavuuden suurimmat ongelmat liittyivät itse haastatteluihin ja tiedon analysointimenetelmään. Haastateltavia olisi voinut olla enemmän tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Työntekijöiden vuosilomien ja tiedonantajaksi sopivuuden nimissä haastateltaviksi valikoitui lopulta hieman tavoitettua pienempi määrä (4) työntekijöitä. Tätä ongelmaa kuitenkin paikkasi tutkittavien sopivuus, joka muistutti hieman eliittiotantaa, vaikei sellaiseen varsinaisesti pyrittykään. Lisäksi tärkeimpiin tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset muistuttivat kaikilla vastaajilla hyvin paljon toisiaan. Tämä toteutunut saturaatio lisäsi tutkimuksen luotettavuutta ja kompensoi pientä otantaa. Tutkimuksen luotettavuuteen saattoi vaikuttaa myös aineistolähtöinen sisällönanalyysi menetelmänä, joka saattaa ajaa tutkijan tekemään omia johtopäätöksiä aineiston ulkopuolelta. Pitämällä ongelma mielessä analyysin jokaisessa vaiheessa riskiä tällaiseen virheeseen pienennettiin mahdollisimman paljon.

Jokainen haastateltava on voinut kokea tutkimusongelman ja siihen liittyvät ilmiöt ja käsitteet omalla tavallaan. Kaikkia vastauksia on pidettävä arvokkaina, sillä ne kuvastavat haastateltujen ihmisten todellisuutta. Tämä kuuluu laadullisen tutkimuksen luonteeseen. Tietojen siirrettävyyttä voidaan pohtia luotettavuuden lisäämiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 162). Osa tutkimustuloksista on luultavasti siirrettävissä, mutta osa ei. Tutkitun ilmiön moninaisuutta

lisää se, että tutkittavassa ilmiössä on ihminen muuttujana. Toisessa lastensuojelulaitoksessa työskenteleviltä ohjaajilta olisi voinut saada myös hyvin erilaisia vastauksia, koska jokaisella on oma ajatusmaailmansa. Jokaisessa laitoksessa on myös erilaiset lapset ja kokemukset lakimuutosten vaikutuksista työhön voivat tästäkin syystä vaihdella laitoskohtaisesti. Siirrettävämpiä tuloksia saataisiin aikaan laajassa useita laitoksia kattavassa tutkimuksessa. Tulosten siirrettävyyttä kuitenkin tukee Korkan (2019) tutkielma, jossa paljastui yhteneväisyyttä tämän opinnäytetyön tulosten kanssa.

7.1 Kehittämisehdotukset

Nykyisessä tilanteessa laitosten henkilöstöresursseja kohtaan sysätään paineita luvatta poistuneiden lasten palauttamiseksi. Laitoksen henkilökunnan, poliisin ja sosiaaliviranomaisten lisäksi olisi järkevää pohtia, kannattaisiko lainsäädäntöön palauttaa mahdollisuus käyttää yksityisiä palveluita lapsen palauttamiseksi. Toinen vaihtoehto olisi lastensuojelun henkilöstö- tai viranomaisresurssien lisääminen, tai tehokkaammat keinot ennaltaehkäistä luvattomia poissooloja. Ainakin henkilöstöresurssien lisääminen on haastavaa lastensuojelun tämänhetkisen heikon julkisuuskuvan vuoksi. Ulkopuolisten palveluiden käyttämistä ja tuottamista voitaisiin halutessa säännöstellä ja valvoa tarkoin. Sitä kautta palveluiden laatu ja turvallisuuskin todennäköisesti toteutuisivat.

Tämän tutkielman pohjalta voidaan todeta, että lastensuojelulain rajoituspäätösten edellytyksiin pitäisi saada täsmennyksiä. Lakiin voitaisiin lisätä, miten lasta voi rajata kotikasvatuksen keinoin ja mitkä asiat vaativat virallisen rajoituspäätöksen. Haastaviin lapsen edun tulkitilanteisiin kaivataan ratkaisuja. Eräs niistä voisi olla rajoitustoimenpiteiden käytön helpottaminen tai vaihtoehtoisesti lapsen itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden madaltaminen tilanteissa, joissa lapsen etu ja turvallisuus on oikeasti uhattuna. Rajoitustoimenpiteitä, kuten henkilönkatsastuksia pitäisi kenties pystyä tehdä keveämmin perustein, mikäli ne edesauttavat lapsen sijaishuollon toteuttamista. Kasvatus- ja hoitohenkilökunnalla pitäisi myös mahdollisesti olla oikeus lapsen kiinnipitoon julkisella paikalla, jotta tämän palauttaminen laitokseen ja sijaishuollon turvallinen jatkuminen voitaisiin varmistaa mahdollisimman nopeasti. Se, onko tällaisten muutosten tekeminen perustuslain näkökulmasta mahdollista, onkin sitten eri asia.

Tutkimustulosten mukaan lapsen itsemääräämisoikeutta ajatellaan liian paljon haastavissa tilanteissa. Samankaltaisia tuloksia on esittänyt tutkimuksessaan myös Korkka (2019). Itsemääräämisoikeus on hyvin vahvasti suojattu perusoikeus, joten tässä yhteydessä pitäisi ehkä puhua mieluummin asioiden punnitsemisesta suhteellisuusperiaatteella. Voidaanko toista perusoikeutta, eli itsemääräämisoikeutta rajata, kun toisessa vaakakupissa on lapsen edun

toteutuminen? Sama eettinen ja juridinen perusongelma on esillä lastensuojelulain 11. luvun rajoitustoimenpiteissä.

Tutkimustulokset nostavat myös esille pohdinnan siitä, pitäisikö eri ikäisiin ja eri haasteista kärsiviin lapsiin pystyä soveltamaan eri säädöksiä. Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella samat rajoituspäätösten perusteet ja määritykset eivät sovi kaikille lapsille. Saattaisi olla vaikeista ongelmista kärsivien lasten kannalta parempi, että heillä olisi eri säädökset rajoitustoimenpiteiden käyttöä varten. Saman on todennut tutkimuksessaan myös Korkka (2019, 58-59).

Lastensuojelulaista yritettiin saada vuoden 2020 lakiuudistuksessa toimivampi niin lapsen oikeuksien ja osallisuuden, kuin oikeanlaisen rajoittamisenkin kannalta. Saastamoisen (2018) mukaan rajoituspäätösten selvyyttä pyrittiin parantamaan jo vuoden 2007 lakiuudistuksessa. Hänen mukaansa rajanveto oli toteutettu huonosti, koska raja oli edelleen osittain epäselvä ennen vuoden 2020 lakiuudistusta. (Saastamoinen 2018, 4, 11.) Tämän tutkielman tulosten perusteella lakia ei edelleenkään ole saatu korjattua kokonaan. Lakimuutoksessa vahvasti painotettu lapsen itsemääräämisoikeus ja koskemattomuus vaikuttaa vieneen lapsen oikean edun toteutumisen kauemmaksi todellisuudesta.

Lainsäätäjät joutuvat ratkaisemaan lastensuojelulain toimivuuden tulevaisuudessa. Ratkaisut eivät ole helppoja, sillä niissä liikutaan osittain perustuslaissa taattujen vahvojen perusoikeuksien alueella. Ennen toimenpiteitä asiasta pitää kuitenkin saada lisää tutkimustietoa suurella joukolla nyt saatujen tulosten tueksi. Pysyviä johtopäätöksiä lakimuutosten vaikutuksista asiakastyön laatuun ei voida tehdä ennen kuin asiasta on tehty laaja ja syvälinen selvitys. On toivottavaa, että tämä opinnäytetyö toimisi jollekin taholle inspiraationa sellaisen tutkimuksen teettämiseksi. Lastensuojelujärjestelmän ongelmien nykytila pitäisi myös saada osaksi julkista keskustelua ilman, että asioista puhuttaisiin negatiivisessa valossa.

Opinnäytetyön tulokset raportoidaan Helsingin kaupungille lähettämällä sähköinen raportti sosiaali- ja terveystieteiden osastoon. Helsingin kaupungilla on mahdollisuus arvioida tutkielman tuloksia ja tehdä sen pohjalta johtopäätöksiä lastensuojelun tilasta. On toivottavaa, että opinnäytetyö antaisi Helsingin kaupungille suuntaviivoja lastenkotitoiminnan ja ohjaajan työtehtävien kehittämiseen. Lisäksi Lemmilän lastenkodille annetaan opinnäytetyöstä nidottu versio, kiitokseksi yhteistyöstä opinnäytetyöprosessissa.

Lähteet

Painetut

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. THL:n raportti 24/2014. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Ellström, P. 1997. The many meanings of occupational competence and qualification. *Journal of European Industrial Training* 21 (6/7), 266-273.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-44.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus: Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Porko, P., Heino, T. & Eriksson, P. Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. THL:n työpaperi 21/2018. Helsinki: Suomen yliopistopaino.

Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimuksen avaava näkökulma osaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2020. Lapsi sijaishuollossa - Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. 2., uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Tarkkinen, H. & Forsberg, H. 2013. Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet asiakirjojen valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2013, 661-669.

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus. Helsinki: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Virtainlahti, S. 2009. Hiljaisen tietämyksen johtaminen. Helsinki: Talentum.

Sähköiset

Hassinen, P. 2012. Rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa - Tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Espoo. Viitattu 23.3.2021.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012052810179>

- Helsingin kaupunki. 2020. Lemmilän lastenkoti. Viitattu 18.3.2021. <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/lastensuojelu/lastenkodit-perhehoito/lastenkodit/lemmila/>
- Helsingin kaupunki. 2021. Lastenkotitoiminta. Viitattu 17.3.2021. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3134>
- Helsingin yliopisto. 2021. Tutkimusetiikka. Viitattu 29.3.2021. <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/vastuullinen-tiede/tutkimusetiikka>
- Hoikkala, S. 2020. Lastensuojelulaki mahdollistaa rajoitukset sijaishuollossa, jos lapsen etu sitä edellyttää ja lain edellytykset täyttyvät. Viitattu 28.7.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/susanna-hoikkala-lastensuojelulaki-mahdollistaa-rajoitukset-sijaishuollossa-jos-lapsen-etu-sita-edellyttaa-ja-lain-edellytykset-taytyvat>
- Keski-Heikkilä, A. 2020a. Poliisi: Lastensuojelulaitoksista karkaamista ei ole pystytty estämään - alan työntekijät arvostelevat vuoden alussa voimaan tullutta lastensuojelulakia. Viitattu 4.8.2021. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007611224.html>
- Keski-Heikkilä, A. 2020b. Vuoden alussa voimaan tullut lastensuojelulaki jakaa mielipiteitä - Hallituspuolueiden mielestä lain vaikutukset tulee selvittää. Viitattu 4.8.2021. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007613066.html>
- Korkka, M. 2019. Rajoitustoimet lapsen edun suojana. Tutkielma lastensuojelulaitoksen ohjaajien näkemyksistä lasten rajoittamista koskevissa kysymyksissä. Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto: yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampere. Viitattu 6.8.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201909043124>
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - Etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino. Viitattu 23.3.2021. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7808-6>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Viitattu 17.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#L1P3>
- Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019. Viitattu 21.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Viitattu 18.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Viitattu 18.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L1>
- Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 17.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leppälä, E. 2016. Lapsen etu ja osallisuus huostaanotossa. Pro gradu- tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Rovaniemi. Viitattu 12.8.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201701041011>
- Nyholm, M. 2006. Lapsen edun käsite huostaanotossa - näkökulmia ja tulkintoja. Sosiaalityön laudatur-tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere. Viitattu 22.4.2021. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-17148>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019b. Lastensuojelun laatusuositus. Viitattu 18.3.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Viitattu 20.3.2021. <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset> <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

Sotenaavigaattori. 2021. Osaaminen tulevaisuuden tarpeisiin. Viitattu 13.8.2021. <https://sotenaavigaattori.fi/osaaminen-tulevaisuuden-tarpeisiin/>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 11.8.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>

THL 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa - Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Viitattu 19.3.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79866/d68ab232-88fc-4478-8c21-91164a177a1a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

THL. 2021a. Lastenkoti, nuorisokoti. Viitattu 17.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

THL. 2021b. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 17.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

THL. 2021c. Sijaishuollon muodot. Viitattu 17.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Viitattu 29.3.2021. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viitattu 29.3.2021. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Valtioneuvoston asetus 153/2016. Viitattu 19.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160153>

Valvira. 2019. Sosiaalihuollon tehtävissä toimiminen. Viitattu 18.3.2021. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-ammattioikeudet/sosiaalihuollon-tehtavissa-toimiminen>

Julkaisemattomat

Hägg, O. 2010. Ammatillisen osaamisen hahmottaminen ja kehittäminen. Power- point esitys. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Espoo.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019a. Lastensuojelulain (542/2019) muutokset. Power-point esitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Kuviot

Kuvio 1: Pääluokkien suhde yhdistävään luokkaan.....	28
Kuvio 2: Ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi	29
Kuvio 3: Työn muuttuminen epävarmemmaksi	29
Kuvio 4: Kompetenssien muutokset	31
Kuvio 5: Vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen	33
Kuvio 6: Epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä	34
Kuvio 7: Vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen	35
Kuvio 8: Muutokset asiakastyön laatuun.....	37

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa	54
Liite 2: Saatekirje	56
Liite 3: Suostumusasiakirja.....	57
Liite 4: Teemahaastattelurunko	58
Liite 5: Sisällönanalyysi	59
Liite 6: Kategorointi ja abstrahointi	66

Liite 1: Tutkimuslupa

						
						
<p>Helsingin kaupunki Sosiaali- ja terveystoimiala Perhe- ja sosiaalipalvelut -palvelukokonaisuus Lastensuojelu ja perhesosi...</p>	<p>Pöytäkirjanote</p> <p>21.06.2021 Pöytäkirjanote tarkas- tamaton</p>	<p>1 (2)</p>				
						
<p>Lastensuojelun johtaja</p> <hr/>		<p>11/2021 - loppu 21/06/22 (1) 21/06/22 2223 1331hops ei/7ns8 0004 1/1/ 1/4 64650-0379</p>				
<p>37 § Päätös tutkimusluvasta Lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa</p> <p>HEL 2021-005440 T 13 02 01</p> <p>Päätös</p> <p>Lastensuojelun johtaja myönsi tutkimusluvan Janne Hurttian tutkimukselle "Lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa" (AMK opinnäytetyö). Tutkimuksen yhteyshenkilö on lastenkodin johtaja Matti Seppälä. Tutkimuslupa on voimassa 30.5.2022 asti.</p> <p>Tutkimuslupa sovelletaan seuraavia ehtoja:</p> <p>Tutkimusraportista ei saa olla tunnistettavissa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä.</p> <p>Tutkimuksesta ei tule koitua kustannuksia sosiaali- ja terveystoimelle.</p> <p>Tutkija sitoutuu noudattamaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen, tietosuojalain 1050/2018 sekä muun voimassa olevan lainsäädännön tutkijalle asettamia vaatimuksia.</p> <p>Tutkija saapuu pyydettyä maksutta esittelemään tutkimuksen tuloksia Helsingin sosiaali- ja terveystoimeen.</p> <p>Sähköinen tutkimusraportti tai sen osoite toimitetaan sosiaali- ja terveystoimialan käyttöön osoitteella: tutkimusluv@sote@hel.fi. Valmiit tutkimukset ovat henkilökunnan käytettävissä sosiaali- ja terveystoimen intrasivuilla.</p> <p>Päätöksen perustelut</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa tietoa lastenkodille, miten lastensuojelulain lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Tarkoitus on selvittää, ovatko ohjaajan työssä tarvittavat kompetenssit muuttuneet ja miten ohjaajat ovat kokeneet lakimuutos-</p>	<table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <p>Postiosoite PL 6000 00099 HELSINGIN KAUPUNKI sosiaali@terveys@hel.fi</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>Käyntiosoite Töinen linja 4 A Helsinki 53 www.hel.fi/sote</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>Puhelin +358 9 310 5015 Faksi +358 9 310 42504</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>Y-tunnus 0201258-6</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>Tilinro FI180001200052430 Alv.nro FI02012566</p> </td> </tr> </table>	<p>Postiosoite PL 6000 00099 HELSINGIN KAUPUNKI sosiaali@terveys@hel.fi</p>	<p>Käyntiosoite Töinen linja 4 A Helsinki 53 www.hel.fi/sote</p>	<p>Puhelin +358 9 310 5015 Faksi +358 9 310 42504</p>	<p>Y-tunnus 0201258-6</p>	<p>Tilinro FI180001200052430 Alv.nro FI02012566</p>
<p>Postiosoite PL 6000 00099 HELSINGIN KAUPUNKI sosiaali@terveys@hel.fi</p>	<p>Käyntiosoite Töinen linja 4 A Helsinki 53 www.hel.fi/sote</p>	<p>Puhelin +358 9 310 5015 Faksi +358 9 310 42504</p>	<p>Y-tunnus 0201258-6</p>	<p>Tilinro FI180001200052430 Alv.nro FI02012566</p>		

Helsingin kaupunki
 Sosiaali- ja terveystoimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut -palvelukokonaisuus
 Lastensuojelu ja perhesosiaalityö

Pöytäkirjanote

2 (2)

21.06.2021
 Pöytäkirjanote tarkas-
 tamaton

Lastensuojelun johtaja

ten vaikuttaneen käytännön asiakastyön laatuun. Aineisto kerätään haastattelemalla ohjaajia. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Henkilötietoja ei kerätä ja aineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan päätöksen 8.5.2018 § 134 mukaan sosiaalihuollon asiakirjojen ja terveydenhuollon potilasasiakirjojen antamisesta päättää lastensuojelun johtaja (lastensuojelun tutkimuksen osalta).

Lisätiedot

Ilona Fagerström, suunnittelija, puhelin: 09 310 44913
 ilona.fagerstrom(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Tutkimuslupahakemus 11.4.2021
- 2 Tutkimuslupahakemus 11.4.2021, liite, tutkimussuunnitelma
- 3 Tutkimuslupahakemus 11.4.2021, liitteet

Muutoksenhaku

Oikaisuvaatimusohje, sosiaali- ja terveyslautakunta

Otteet

Ote	Otteen liitteet
Hakija	Oikaisuvaatimusohje, sosiaali- ja terveyslautakunta
Yhteyshenkilö	Liite 1
	Liite 2
	Liite 3

Pöytäkirjanote on lähetetty asianosaiselle 24.6.2021.

Lastensuojelun johtaja

Postiosoite
 PL 6000
 00099 HELSINGIN KAUPUNKI
 sosiaalijaterveys@hel.fi

Käyntiosoite
 Toinen linja 4 A
 Helsinki 53
 www.hel.fi/sote

Puhelin
 +358 9 310 5015
Faksi
 +358 9 310 42504

Y-tunnus
 0201256-6

Tilinho
 FI1880001200052430
Alv.nro
 FI02012566

Liite 2: Saatekirje

Saatekirje tutkimukseen osallistuvalla

Janne Hurttia

14.4.2021

Hei!

Olen Janne Hurttia, sosionomiopiskelija Hyvinkään Laureasta. Teen tällä hetkellä opinnäytetyötä teille Lemmilän lastenkotiin. Opinnäytetyöni aihe on lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa.

Kuten te kaikki hyvin tiedätte, lastensuojelulaki muuttui melkoisen paljon alkuvuodesta 2020. Ympäri Suomen työkentältä on kuulunut ristiriitaisia ääniä uuden lain vaikutuksista ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Osa muutoksista on tervetulleita ja tarpeellisia, mutta osan on koettu vieneen asioita huonompaan suuntaan.

Tutkimustietoa aiheesta ei ole vielä Suomessa tuotettu. Sille on kuitenkin selvä tarve. Tämä viesti on tullut myös Lemmilän lastenkodin johtajalta, jolla oli näkemys tarpeesta tälle opinnäytetyölle. Tämän vuoksi luette tätä kirjettä.

Tutkimukseni tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, miten te ohjaajat olette kokeneet lakimuutosten vaikuttaneen työhönne lastensuojelulaitoksessa. Tätä kautta pyrin saamaan tietoa siitä, ovatko työssä tarvittavat kompetenssit muuttuneet. Tarkoitukseni on selvittää myös, onko ohjaajien lainsäädännöllinen osaaminen tarvittavalla tasolla. Tämä tuottaa Helsingin kaupungille myös tietoa siitä, perehdytetäänkö työntekijöitä tarpeeksi lastensuojelulain ja rajoitustoimenpiteiden käytön pariin. Etsin näkemyksiä myös siihen, oletteko kokeneet lastensuojelulain muutosten vaikuttaneet jollain tasolla tehdyn asiakastyön laatuun.

Tulokset raportoidaan kirjallisesti opinnäytetyön muodossa ja julkaistaan sekä ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden tietokannassa Theseuksessa, että Helsingin kaupungin verkkosivuilla. Julkaisu tulee sijoittumaan syksyyn 2021. Julkaisun yhteydessä tulokset raportoidaan myös Laurean lehtoreille ja muille opiskelijoille opinnäytetyöseminaarissa.

Tutkimuksessa teiltä ei tulla kysymään minkäänlaisia suoria tai epäsuoria henkilötietoja. Tutkimus on siis täysin anonyymi. Ainoastaan se, että olette Helsingin kaupungin työntekijöitä, on lopullisen tuotoksen lukijalle tiedossa.

Tutkimus toteutetaan teemahaastattelulla. Tulen haastattelemaan teidät kesän 2021 aikana, teidän ollessanne työvuorossa. Haastattelu toteutetaan sellaisessa työvuorossa, jossa työtilanne sallii irrottautua työstä haastattelua varten rauhalliseen tilaan. Haastattelu toteutetaan nauhoittamalla ääni nauhurille.

Olette alanne asiantuntijoita, ja sen vuoksi valikoituneet tutkimusta varten. Uskon että jokainen tutkimukseen valittu pystyy antamaan hyvää ja luotettavaa tietoa tutkimukseen liittyen. Minkäänlaista valmistautumista tutkimukseen ei tarvitse tehdä. Toivon, että kuitenkin pohtisit haastattelua edeltävänä päivänä hieman seuraavia aiheita yleisellä tasolla:

- Oma lastensuojelulain osaaminen
- Rajoitustoimenpiteiden käyttö uudistuksen jälkeen
- Lakimuutosten vaikutus asiakastyöhön

Olen yhteydessä teihin sopiakseni tarkan haastatteluajan

Ystävällisin terveisin,

Janne

Liite 3: Suostumusasiakirja

1. Tutkimuksen tarkoitus ja laatu

Tässä tutkimuksessa selvitetään lastensuojelulain 1.1.2020 voimaan astuneiden lakimuutosten vaikutusta ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa Helsingin kaupungille vertailukelpoista tietoa lakimuutosten vaikutuksesta ohjaajan työnkuvaan, kompetensseihin ja päivittäin tehdyn asiakastyön laatuun.

2. Tutkittavien valikointi

Olette valikoitunut tutkittavaksi, koska työskentelette Lemmilän lastenkodissa ja teillä on pitkä kokemus ohjaajan työstä lastensuojelussa.

3. Kerättävät tiedot ja niiden käsittely

Teiltä tullaan keräämään tietoa, jolla yritetään saada vastauksia kohdassa 1. esitettyihin tutkimusongelmiin. Teiltä ei tulla keräämään minkäänlaisia henkilötietoja. Tutkimustietoa tulee käsittelemään ainoastaan opinnäytteen tekijä.

4. Arkaluonteisen tiedon salaaminen, käsitteleminen, ja jatkokäsittely

Teiltä ei tulla keräämään suoria tai epäsuoria henkilötietoja. Ainoa teistä olemassa oleva tieto on teidän työnantaja ja työpiste. Haastattelutieto kerätään ääninauhoille, jotka säilytetään lukitussa tilassa. Haastatteluaineistosta litteroitu data säilytetään ulkoisella kovalevyllä niin, että se ei voi päätyä väärin käsiin. Tutkimuksen valmistuttua kaikki em. asiakirjat tuhotaan tai poistetaan.

5. Muu tiedonkeruuseen liittyvä

Tietoja ei kerätä muualta tai muilta henkilöiltä kuin Lemmilän työntekijöiltä. Tietoja ei luovuteta muille henkilöille, kuin opinnäytteen tekijälle. Tietoja ei siirretä ulkomaille.

6. Raportointi ja julkaisu

Tulokset raportoidaan Laurean opinnäytetyöohjeistuksen mukaisesti Theseus-tietokannassa ja Laurean julkaisuseminaarissa. Helsingin kaupungilla on oikeus julkaista työ myös omilla verkkosivuillaan.

7. Tutkimuksen kesto

Tutkimuksen aktiivinen vaihe kestää huhtikuusta elokuuhun 2021. Tutkimusaineiston keruu on tarkoitus saada valmiiksi heinäkuussa 2021. Analyysi on tarkoitus saada valmiiksi elokuussa 2021. Julkaisun on tarkoitus tapahtua syyskuussa 2021.

8. Oikeus kieltäytyä ja vetäytyä tutkimuksesta ja oikeus kieltää kerätyn aineiston analysointi

Tutkittavalla henkilöllä on missä tahansa tutkimuksen vaiheessa oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Hänellä on myös oikeus kieltää häneltä kerätyn tutkimustiedon käyttäminen ja analysointi. Ilmoitus tutkimukseen osallistumisen lopettamisesta tai tutkimustiedon käsittelytiedosta voidaan antaa joko suullisesti tai kirjallisesti.

Hyväksyn edellä mainitut kohdat ja osallistun tutkimukseen täysin vapaaehtoisesti. Kummallekin osapuolelle jää oma kappale asiakirjasta

Paikka

Aika

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Tutkijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 4: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Tutkimusongelmat:

- Miten lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa?
- Miten työssä tarvittavat kompetenssit ovat muuttuneet?
- Miten lakimuutokset ovat vaikuttaneet lastenkodissa tehdyn asiakastyön laatuun?

Tutkimusongelmista johdetut teemat ja niitä varten laaditut apukysymykset

Osa-alue 1: Lakimuutokset

- Miten koet lakimuutosten vaikuttaneet työhön yleisellä tasolla?
- Rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat edellytykset ovat muuttuneet. Miten tämä on vaikuttanut ohjaajan työhön?
- Miten eri rajoitustoimenpiteiden käyttö on muuttunut lakimuutosten jälkeen?
- Miten luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen käytänteineen on muuttunut lakimuutosten jälkeen?

Osa-alue 2: Kompetenssit

- Minkälaisia uusia kompetensseja ohjaajan työssä tarvitaan lakimuutosten jälkeen? (Kompetenssi = osaaminen, ammatillinen pätevyys)
- Miten lakimuutokset ovat vaikuttaneet ohjaajan mahdollisuuksiin kuulla ja huomioida lasta häntä koskevassa päätöksenteossa?

Osa-alue 3: Asiakastyön laatu

- Miten lakimuutokset ovat vaikuttaneet lapsen edun toteutumiseen, ja ohjaajan mahdollisuuksiin varmistaa lapsen edun toteutuminen?
- Miten lakimuutokset ovat vaikuttaneet sijaishuollon tavoitteiden täyttämiseen, ja ohjaajan mahdollisuuksiin varmistaa tavoitteiden täyttyminen?

Liite 5: Sisällönanalyysi

Pelkistetty alkuperäisilmaus	Alaluokka	(Väli)luokka	Yläluokka	Päälouokka
"työn vaikeutuminen lakimuutosten vuoksi" "tilanteet, joissa laki on maalaisjärkeä vastaan" "epävarmuuden lisääntyminen työntekijöissä" "työnteon muuttuminen epävarmemmaksi" "arjen perusasioiden miettiminen lisääntynyt" "mitä voi tehdä ja mitä ei" "epävarmuuden aiheutuminen työntekoon" "syödäänkö yhdessä ruoka-aikaan" "saako lapsi halutessaan hakea välipalaa" "tässäkin on ollut epäselvyyttä" "mitä oikeuksia lapsi saa käyttää ja mitä ei" "epäselvien tilanteiden lisääntyminen"	ohjaajilla lisääntynyt epävarmuus			
"mikä on oikea linja" "tulkinta- ja mielipidenäkökulma" "näkemuserot työntekijöiden välillä" "käsityserot"	ohjaajien väliset näkemuserot	työn muuttuminen epävarmemmaksi		ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi
"uskalluksen puutos aitoon kasvatustyöhön" "uskalluksen puute" "uskalluksen puute aiheuttaa kykenemättömyyttä" "jos työntekijät vaan varoo kaikessa, niin laitokset voi muuttua vaarallisiksi"	uskalluksen puute ohjaajilla			
"pelkääminen oman nahkansa puolesta" "syyllisten etsiminen" "työntekijöiden syyllistäminen"	epäselvyys vastuusta			

<p>"epäonnistunut lainsäädäntö" "maalaisjärjen käytön puute" "lainsäätäjät eivät tunne lastenkodin työn arkea" "liian pitkälle mennyt lainsäädäntö" "tiettyjä asioita ei voida kirjoittaa lakiin" "sama lastensuojelulaki ei sovi taaperolle ja teini-ikäiselle" "hyväkin on paljon" "yksilö on huomioitu laissa varsin hyvin"</p>	<p>ohjaajien näkemykset uudesta lastensuojelulaista</p>		
<p>"epätietoisuus rajoituspäätöstilanteissa" "mikä kuuluu normaaliin kasvatukselliseen rajoittamiseen" "mikä on päätöksenalainen rajoitustoimenpide" "millaisia rajoituksia voi tehdä kasvatuksellisesti" "pitääkö tehdä päätös, jos ottaa Coca-Cola pullon pois lapselta" "lapsen haitallisen syömisestä rajoittaminen kasvatuksellisista syistä" "lapsen rahankäytön rajoittaminen itselle haitalliseen toimintaan" "tilanne, jossa kasvatukselliset keinot eivät riitä, mutta rajoitustoimenpiteen kriteerit eivät täyty" "normaaleja asioita, joita perheessäkin rajoitetaan" "rajoitustoimenpiteen tarpeen määrittäminen"</p>	<p>kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden raja</p>	<p>epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä</p>	<p>vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen</p>
<p>"harmaalla alueella liikkumisen vähentyminen" "lain mukaiset perustelut" "lisääntyneet vaatimukset perusteluihin ja tarkkuuteen" "perusteiden pitää täytyä jokaisessa yksittäisessä tapauksessa"</p>	<p>tarkempi lain mukaisten perusteluiden laatiminen</p>		

<p>"vaatii enemmän selvitystä"</p> <p>"päätös pystytään tehdä, mikäli perusteita on"</p> <p>"perusteiden miettimisen lisääntyminen"</p> <p>"tarkempi ja perustellumpi perusteluiden miettiminen"</p>				
<p>"ennaltaehkäisevää päätöstä ei voi enää tehdä"</p> <p>"ei pystytä rajoittamaan"</p> <p>"kontrolliseuloja pitäisi pystyä ottamaan"</p> <p>"kontrolliseuloja ei saa ottaa"</p> <p>"kasvatuksellisilla keinoilla rajoittamisen vaikeus"</p> <p>"rajaaminen ilman rajoituspäätöstä"</p> <p>"päihdeseuloja ei saa ottaa"</p> <p>"päihdeseulat koetaan tarpeellisiksi"</p> <p>"päihdeseuloja pitäisi saada ottaa"</p> <p>"ei voida vastata tarpeisiin, kun ei pystytä rajaamaan"</p>	rajoitustoimenpiteiden käytön tarve			
<p>"päätöksen teon siirtyminen ohjaajille"</p> <p>"ei voi vedota tietämättömyyteen"</p> <p>"vastuun lisääntyminen"</p>	ohjaajien vastuun lisääntyminen			lisääntyminen
<p>"rajoituspäätöksiin liittyvät asiat laissa"</p> <p>"koulutustason tarve"</p> <p>"perusteet päätöksiin pitää osata"</p> <p>"lainsäädännön tuntemuksen tarve"</p> <p>"päätösten valmistelu"</p> <p>"laki pitää tuntea"</p>	lainsäädännöllinen osaaminen			
<p>"ammattitaito riittää kokeneilla"</p> <p>"ammattitaito riittää, jos tietää mitä tehdä"</p> <p>"lakimuutokset eivät muuta lasten kasvattamista"</p> <p>"asiasta neuvottelu lapsen kanssa"</p>		väliluokka: keskeiset työssä tarvittavat kompetenssit		

"asiakkaan kuulemisen tärkeys" "asiakkaan mielipiteen selvittäminen" "kasvatuksellisten keinojen käyttö" "kirjalliset taidot" "itsevarmuuden tarve työssä" "työ ei toimi, jos ohjaajat eivät puutu" "työntekoon tarvitaan varmuutta"	vahvan ammattitaidon tarve		kompetenssien muutokset	ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi
"lakia voi lukea työvuorossa, jos ehtii" "tietotaidon päivittäminen" "osaamisen ylläpitäminen" "oma aktiivisuus koulutuksissa"	omaehtoinen kouluttautuminen			
"jonkinlaisen koulutuksen tarve" "vähän enemmän perehdytettäisiin" "mielenterveys- ja päihdeosaaminen" "ammattitaidon venyttäminen" "lisäkoulutuksen tarve" "vähän enemmän perehdytettäisiin"	lisäkoulutuksen tarve	väliluokka: lakimuutosten aiheuttama koulutustarve		
"koulutuksia on järjestetty" "kaupunki on pitänyt lakikoulutuksia" "perehdyttämisen tärkeys" "työnantajan tai muun tahon koulutus" "oli yksi koulutuspäivä"	järjestetyn koulutuksen määrä			
"lapsen etsimisen vaikeutuminen" "käytännön ongelmat" "aiheuttaa ongelmia" "vaikea toteuttaa" "kykenemättömyys palauttaa nuorta" "hatkaavat nuoret olisivat nykyisellään ongelma" "lapsia noudettiin ennen paljon" "lasten noudot ovat vähentyneet" "ennen saatiin palautettua nopeammin" "ennen pystyttiin hakemaan"	henkilökunnan näkemyksiä lapsen palauttamisesta			

<p>"tarvitaanko nuoren hakemiseen kaksi vai kolme aikuista" "useamman henkilön tarve kiinnittotilanteessa" "helpompaa kun on pitkäaikaisia työntekijöitä" "resurssiongelmat" "fyysinen vastustaminen" "nuoren hakeminen kaukaa"</p>	<p>henkilökunnan resurssiongelmat</p>	<p>vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen</p>	<p>vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen</p>
<p>"poliisi ei palauta nuorta laitokseen" "viranomaisavun tarve" "resurssien tarve ilman ulkopuolista apua" "hyviäkin puolia oli siinä, että joku muu pystyi palauttamaan" "ulkopuolisen palvelun tarve isojen nuorten kanssa" "ulkopuolisten palveluiden käyttö ennen"</p>	<p>laitoksen ulkopuolisen avun tarve lapsen palauttamiseksi</p>		
<p>"voi olla hatkassa kohta uudestaan" "lapsen pitkittynyttä päihteidenkäyttöä ei voida katkaista" "lakimuutokset voivat heikentää tavoitteisiin vastaamista" "päihdenuorten kohdalla voi vaikuttaa tavoitteisiin isosti" "hatkakerrettä ei saada katkaistua" "lastensuojelu ei voi vaikuttaa" "lakimuutos estää päihteiden käytön katkaisemisen" "hankaloittaa sijaishuollon toteutumista" "koulunkäynti saattaa vaarantua, mikäli rajoitustoimenpidettä ei voida käyttää" "haastavammilla asiakkailla vaikutus on näkynyt"</p>	<p>vaativien asiakkaiden tavoitteita on vaikea täyttää</p>	<p>lakimuutosten vaikutus asiakastyön laatuun</p>	<p>vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen</p>
<p>"tulee kuuluviin" "me kuullaan lapsia paljon" "asiakkaan aidot mielipiteet"</p>			

<p>"kuulemisen ja kuuntelun lisääntyminen" "kuinka hyvin nuoret saavat aidosti äänensä kuuluviin" "neuvotteluiden rakenne ei palvele nuorta" "nuori ei välttämättä ole aidosti keskiössä" "nuori vain vastaillee" "ennalta määritellyt kysymykset nuorelle" "nuoren ääni tulee kuuluviin" "nuoren mielipide selvitetään" "nuorta kuullaan neuvotteluissa" "pystytään kuulemaan kuten ennenkin" "lapsen tunne osallisuudesta"</p>	<p>lapsen kuulluksi tulemisen toteutuminen</p>	<p>lakimuutosten vaikutus asiakastyön laatuun</p>	<p>vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen</p>
<p>"huolestuttaa, kun ei pystytä puuttumaan ongelmiin" "liian vapaa kasvatus" "turvattomuus rajojen puutteen vuoksi" "lasta ei pystytä suojelemaan itseltään" "keinoja viety pois" "asiakas saa aiheuttaa itselleen haittaa" "nuoren kokemus rajattomuudesta" "rajoja tarvitsevat nuoret" "liian pitkälle viety lapsen itsemääräämisoikeus"</p>	<p>lasta on vaikeampi suojella itseltään</p>		
<p>"lapsen edussa vaikutus päihdenuorten kohdalla" "lapsen edun toteutumattomuus" "kykenemättömyys ehkäistä haastavaa käytöstä rajoitustoimenpiteillä" "lapsen edun toteutumattomuus moniongelmaisilla nuorilla" "ristiriita lapsen edun toteutumisessa" "kasvatukselliset keinot eivät aina riitä lapsen etua ajatellen" "negatiivinen vaikutus lapsen etuun tietyissä tapauksissa"</p>	<p>riski lapsen edun toteutumattomuudesta</p>		<p>vaikeutunut sijaishuollon</p>

<p>"hyöty-haittasuhteen miettiminen rajoitustoimenpiteen käytössä" "lapsen etu ei toteudu lain vuoksi" "lapsen etu ei välttämättä oikeasti toteudu" "mahdollinen ristiriita lapsen edun toteutumisen kanssa" "lakiin kirjattu vahva lapsen suoja ei suojaakaan lasta" "kaikille nuorille ei riitä aikuisen läsnäoloa" "aikuisen ei voi antaa aikaa toiselle nuorelle" "toisen lapsen rajoitukset heikentävät kykyä vastata toisen lapsen tarpeisiin"</p>	<p>riski lapsen edun toteutumattomuudesta</p>	<p>lakimuutosten vaikutus asiakastyön laatuun</p>	<p>laadun varmistaminen</p>
<p>"aidon kasvatustyön ja kodinomaisuuden häviäminen" "valitusoikeudet eivät ole hyvä juttu" "lapsen oikeus valittaa päätöksestä ei ole normaalia kasvatusta" "normaali lapsen ja aikuisen välinen suhde ei toteudu" "pitäisi olla enemmän kodinomaisuutta" "kotona asuva lapsi ei voi valittaa vanhempien päätöksestä" "normaali vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä ei toteudu" "valitusoikeus ei kuulu normaaliin lapsen kasvattamiseen"</p>	<p>kodinomaisuuden väheneminen</p>		

Liite 6: Kategoriointi ja abstrahointi

Alaluokka	(Väliuokka) Yläuokka		Pääloukka	Yhdistävä luokka
ohjaajilla lisääntynyt epävarmuus	työn muuttuminen epävarmemmaksi		ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi	lakimuutosten vaikutus ohjaajan työhön lastensuojelulaitoksessa
ohjaajien väliset näkemyserot				
uskalluksen puute ohjaajilla				
epäselvyys vastuusta				
ohjaajien näkemykset uudesta lastensuojelulaista				
kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden raja	epäselvyys rajoitustoimenpiteiden käytöstä		vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen	
tarkempi lain mukaisten perusteluiden laatiminen				
rajoitustoimenpiteiden käytön tarve				
ohjaajien vastuun lisääntyminen	keskeiset työssä tarvittavat kompetenssit	kompetenssien muutokset	ohjaajan työn muuttuminen vaativammaksi	
lainsäädännöllinen osaaminen				
vahvan ammattitaidon tarve	lakimuutosten aiheuttama koulutustarve			
omaehtoinen kouluttautuminen				
lisäkoulutuksen tarve				
järjestetyn koulutuksen määrä	vaikeutunut lapsen palauttaminen laitokseen		vaikeutunut sijaishuollon laadun varmistaminen	
henkilökunnan näkemyksiä lapsen palauttamisesta				
henkilökunnan resurssiongelmat	muutokset asiakastyön laatuun			
laitoksen ulkopuolisen avun tarve lapsen palauttamiseksi				
vaativien asiakkaiden tavoitteita on vaikea täyttää				
lapsen kuulluksi tuleminen toteutuminen				
lasta on vaikeampi suojella itseltään				
riski lapsen edun toteutumattomuudesta				
kodinomaisuuden väheneminen				